

NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI
EGYETEM
LUDOVICA

ÁLLAMTUDOMÁNYI ÉS NEMZETKÖZI
TANULMÁNYOK KAR
CIVILISZTIKAI TANSZÉK

OPUSCULA IUVENUM EXCELLENTISSIMA

A Magánjogi Kutatóműhely tanulmányai – „Sokszínű öröklési jog”

2025/1.

Szerkesztette: Dúl János

Szerkesztői előszó

Kedves Olvasó,

az alábbi working paper-ök a Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Civilisztikai Tanszéke és a Magyar Zoltán Szakkollégium néhány tagja által közösen működtetett Magánjogi Kutatóműhely keretében elhangzott, hallgatói önálló kutatásokon alapuló előadások szerkesztett változatai.

A hallgatói kutatómunkák Dúl János „Sokszínű öröklési jog” 2024. március 27-én elhangzott előadását alapul véve folytak, a munkák jelen számban kerülnek megjelentetésre. A közzétett tanulmányok az előadás címében szereplő sokszínűsége kívánnak reflektálni bemutatván azt, hogy az öröklési jog az élet mennyi területén meg tud jelenni, ennek körében a hagyományosabbnak tekinthető (például a társasági jogban való merüléssel összefüggő) kérdéseken túl egy kiválasztott könyvben, filmben miképp tűnik fel, remélhetőleg az olvasó számára is csemegeként.

Jó olvasást kívánok,

Dúl János
tutor, szerkesztő

Állati örökösök? Az állatok öröklési jogi státusza

1. Bevezetés

„Születni, halni: ez az élet rendje, / Ki születik, meg is hal egykoron.”² – Az idézet röviden összefoglalja azt a megkérdőjelezhetetlen igazságot, hogy a születésben benne van a halál, amely minden emberre vár. Bár a halál ténye, annak megállapítása is jogi relevanciával bír, jelen dolgozat fókuszában a halál utáni időszakra helyeződik a hangsúly, célom az elhalálozott személy hagyatékának öröklésekor felmerülő kérdések rövid összefoglalása. Az elmúlt évtizedben számos figyelemre méltó eset látott napvilágot, amely sok esetben a sajtóban is visszhangot váltott ki: „Kóbor macskából luxuskandúr”³; „Milliókat örökölt gazdájától egy kutya”⁴; ilyen és ehhez hasonló címmel jelentek meg beszámolók.

A történetekben közös, hogy az örökségből nem az elhunyt leszármazottjai, hozzátartozói részesedtek, hanem a házikedvencek. Joggal merülhet fel a kérdés, miként képes rendelkezni a ráhagyott vagyonnal egy állat. Ez milyen kötelezettségeket róhat rá és milyen jogokat biztosíthat az állatnak? Annak érdekében, hogy a válaszokhoz közelebb kerüljünk, írásomban először az állatok különböző történelmi korokban elfoglalt helyét mutatom be röviden, összefoglalom az állatok jogait és jogalanyiságát, majd több jogeseten keresztül szemléltetem, van-e, ha igen, milyen jogi következményekkel jár, ha egy állat az örökös. Mindenekelőtt fontosnak tartom tisztázni, hogy hazánkban, Magyarországon a jelenlegi szabályozások alapján nem lehetséges, hogy állatok örököljenek.

2. Az állatok jogi státusza a különböző korokban

Napjainkban egyre több figyelmet kap az állatvédelem, továbbá a hétköznapi gyakorlat is azt mutatja, az állatok fontos szerepet töltenek be az emberi lét különböző területein. Az ember-állat viszony a történelem folyamán átalakult, befolyásolták különböző – egyaránt jelentőségteljes társadalmi, gazdasági és kulturális – történések.

Kezdetben az állatokat misztikus lényeknek tekintették, elég csak az egyiptomi kutyafejű Anubisz istenségre gondolni. A törzsi kultúrákban a kijelölt állatot nagy becsben tartották, számos indián törzs esetében az adott közösség elnevezése is egy-egy állat nevéből származott. A jogi felfogást alapul véve kijelenthető, hogy az állatokat a tulajdonuk részének tekintették, tehát csupán dologként gondoltak az élőlényekre, ennek eredményeképp a tulajdonjogi szabályokat vonatkoztatták rájuk, hasonlóképpen más ingóságokhoz. Az ókori római jogban már *res mancipi* megkülönböztetett dolognak minősültek, ami azt az üzenetet hordozza magában, hogy csak és kizárólag ünnepélyes aktussal voltak átruházhatók az állatok.⁵ A középkorban is általánosan elfogadottnak minősült az az álláspont, hogy az állatok értékes

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, államtudományi osztatlan mesterképzési szak, 5. évfolyam; Magyary Zoltán Szakkollégium tagja.

² Krüzselyi Erzsike. https://www.citatum.hu/szerzo/Kruzselyi_Erzsike (2025. 03. 18.)

³ <https://www.life.hu/archiv/2015/11/milliomos-haziallatok-a-vilag-legbizarrabb-orokosei> (2025. 03. 18.)

⁴ <https://24.hu/élet-stílus/2021/02/13/milliokat-orokolt-gazdajatol-egy-kutya/> (2025. 03. 18.)

⁵ Embersics Judit: Az állatvédelem kialakulása és történeti áttekintése. *Iustum Aequum Salutare* 2016/4. 215-225.

vagyontárgyak.⁶ Az újkorban az addigi felfogás már kezdett átformálódni, figyelmet kapott a gondolat, hogy az állatok jóllétét is szem előtt kell tartani. Ezt követően még további változások mentek végbe, de fennmaradt az a szemlélet, hogy az állatok érző lények. Az állatok definiálásában történt fejlődés következtében, 1822-ben megszületett a világ első állatvédelmi törvénye Nagy-Britanniában. Magyarországon hatékony és valódi állatvédelemről az 1990-es évektől beszélhetünk. Bár azelőtt is voltak ezirányú kezdeményezések, de a jog helyett a gyakorlatban inkább erre a célra létrejött egyesületek töltötték be az állatvédelem funkcióját.⁷ Nem meglepő, hogy az 1848-as szabadságharc és forradalom, valamint az azt követő időszakban az állatok védelmének kérdése kevesebb figyelmet kapott. 1870-ben ismét lendületet kapott az állatvédelem ügye, amikor megalakult a Pesti Állatvédő Egyesület.⁸

„Nem az a kérdés, hogy az állatok képesek-e gondolkodni vagy képesek-e beszélni, hanem az, hogy képesek-e szenvedni.”⁹ Így fogalmazott a 18. századi angol filozófus, Jeremy Bentham, az állatjogok szószólója, szintén hozzájárult ahhoz, hogy a jelenkorban egyre gyakoribbá váljon, hogy az állattartók végrendeletben történő gondoskodjanak négy lábú társukról/társaikról, ezáltal megelőzve azt az állapotot, hogy a gazdák halála után hiányt szenvedjenek a házikedvencek. Megállapítható, hogy a brit állatvédelmi jogszabályok és gyakorlatok kiindulópontként szolgáltak megannyi ország számára, köztük Magyarország számára is. A különböző történelmi időszakokban az állatokhoz való társadalmi viszonyulás fejlődési folyamata jól mutatja, hogy ezen a téren kétségtelenül előrelépés ment végbe, amelyet az 1. ábra szemléltet.

1. ábra

Forrás: saját szerkesztés.

3. A háttérben meghúzódó pszichés szerepek

A kedvtelési célú állattartás Magyarországon folyamatosan nő, joggal feltételezhetjük, hogy ez befolyásolja az állatok megítélését.¹⁰ Kutatások bizonyítják az ember-állat közötti kapcsolatok jelentőségét, miszerint az állatokkal való szorosabb kapcsolat kialakítása pozitív hatással van

⁶ Embersics (2016).

⁷ Farkasné Halász Henrietta: Állatok a büntetőeljárásban: „állati” és állatok elleni bűnök. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2017. 183-188.

⁸ Fazekas Fanni: Az állatvédelmi jog hazai története a brit modell tükrében. *Miskolci Jogtudó* 2022/1. 48-59.

⁹ Hollós László (1990): A tudomány áldozatai. Beszélgetés az állatkísérletekről. *Ökotáj*. <http://www.okotaj.hu/szamok/20-21/korny2.html> (2025. 03. 18.)

¹⁰ Kubinyi Enikő – Varga György: Társállattartás Magyarországon 2022-es reprezentatív felmérés alapján. In Lovas Kiss Antal (szerk.): *Tanulmányok az ember és állat kapcsolat értelmezéséhez I.* Debrecen, Debreceni Egyetem Antropológiai Kutatócsoport, 2023. 88-100.

az emberekre, amelynek következtében egyaránt megfigyelhetők pszichés és fizikai változások, bizonyítottan csökkentik a stresszt, enyhítik a szorongást, növelik az önismeretet, redukálják a magányosság-érzetet.¹¹

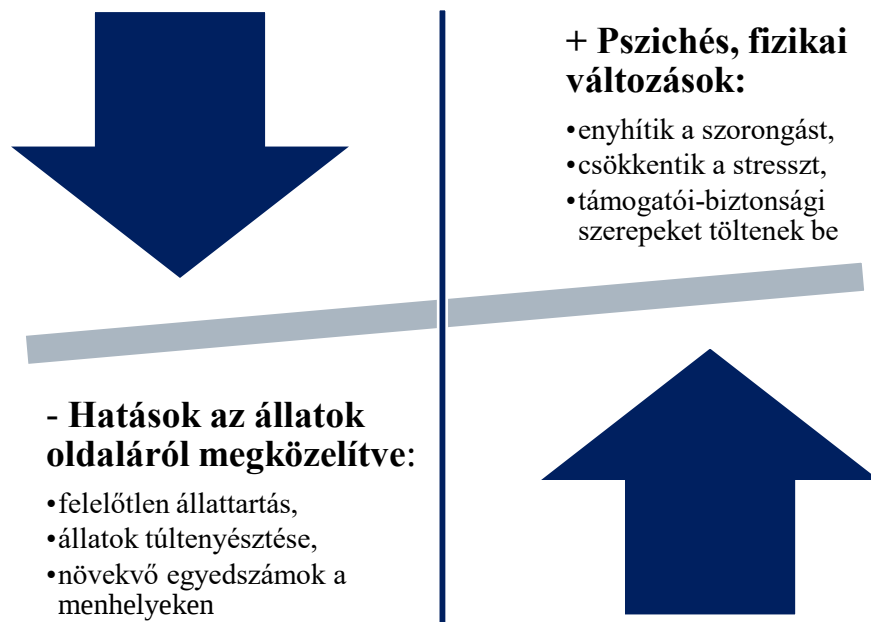
Egy felmérés eredményeként megállapítható, hogy a vizsgálatban részt vett 7-8 éves korú gyermekek gyakorta előrébb sorolták a háziállatokat, mint az emberi kapcsolatokat a támogatói és biztonsági szerepek tekintetében.¹² Egyes kutatások azt igazolták, hogy a felnőttek életében is emberi szerepeket pótolhatnak a társállatok, ezzel érzelmi támogatást nyújtva az állattartónak. Ennek értelmében kijelenthető, hogy az állatokkal való kapcsolódás pótolja, mi több helyettesíti az emberi kapcsolatokat. Érezhető a változás, a gazdák már-már „családtagként” tekintenek kisállatukra, hajlandóak többet áldozni ellátásukra. Ily módon nem meglepő, hogy bármely állattartó időskorában úgy dönt, társára, kisállatára hagyja vagyonát, amelyből az állat gondozásához szükséges kiadásokat fedezni tudják a későbbiekben. Ennek a folyamatnak is köszönhető, miképpen egyre nagyobb figyelem irányul az állatjogokra, valamint az etikus állattartásra.

A pozitív hatások mellett az állatokra nézve megjelentek kevésbé pozitív hatások is. Negatív eredményként jelent meg az állatok túltenyésztése, illetve a genetikai problémák megjelenése. A felelőtlen állattartás következtében rengeteg háziállat kerül menhelyre, lesz gazdátlan. A káros hatások emberi magatartásokra vezethetők vissza. Egy állatnak megfelelő életfeltételeket kell tudni biztosítani, aminek alapja a felelősségteljes gondolkodásmód. Az állattartónak szükséges tisztában lennie azzal, hogy az adott állatfajnak milyen szükségletei vannak, például mekkora és milyen életterre, mennyi mozgásra vagy táplálékra van szüksége. Sok esetben ezek nem vagy csak részben valósulnak meg, gyakori probléma, hogy a specifikus igények kielégítetlenül maradnak. Szemléltetésül a panellakásokban élő kutyusok mozgásigénye, amelyet megannyiszor nem elégítenek ki a gazdák, mert terhet jelent számukra a séta, illetve az időbeosztásukba sem fér bele. Szintén problémaként jelenik meg a nem hosszú távú tervezés, állatfajoktól és egyedektől függő, hogy milyen hosszú életet élnek, azonban egy kisállat befogadásánál, vásárlásánál szem előtt kell tartani, hogy körülbelül előre láthatólag hány éven keresztül kell róla gondoskodni. A divatszerű állattartás egyik következménye, hogy állatok kerülnek utcára, szerencsésebb esetekben menhelyekre. Elsőre talán nem is gondolnánk, azonban rendkívül fontos elgondolkodni az ivartalanításon, mert a jelenlegi adatok alapján sokkal több állat születik évről évre, mint amennyi potenciális gazdajelölt van hazánkban.¹³ Az állatok oldaláról megközelítve a helyzetet a túltenyésztés is problémás, hiszen a szaporítók egyre több eladható állatot hoznak létre mindenféle ellenőrzés és szakmai irányelvek nélkül. Teljes megoldást ugyan nem szolgál, de ne vásároljunk ellenőrizetlen alomból házikedvenceket.

¹¹ <https://www.ppk.elte.hu/content/a-kutyak-valoban-szoros-gyerekek.t.41145> (2025. 03. 18.)

¹² <https://divany.hu/eletem/ember-allat-kapcsolat-pszichologia/> (2025. 03. 18.)

¹³ <https://allatmentoszolgalat.com/tudaszbas/a-felelos-allattartas-szabalyai/> (2025. 03. 18.)

2. ábra

Forrás: saját szerkesztés.

4. Az állatok mint a polgári jogi jogviszonyok tárgyai

A polgári jogi jogviszonyok alanyait egyszóval jogalanyoknak nevezzük. Jogalanyok lehetnek természetes személyek (emberek), jogi személyek, illetve azok a szervezetek (cégek), amelyeket a törvény jogi személyiség nélkül is jogalanyként ismer el, továbbá az állam.¹⁴ A felsorolásból hiányoznak az állatok, ám nem véletlenül, hiszen a jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 5:14. § (3) bekezdésében a következőt olvashatjuk: „[a] dologra vonatkozó szabályokat az állatokra a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével kell alkalmazni.” E meghatározásból arra a következtetésre jutunk, hogy a polgári jog alapján az állatok dolgoknak tekintendők, ugyanakkor figyelembe kell venni az eltérő jogszabályi rendelkezéseket. Az állatok mint dolgok tulajdonjog tárgyai lehetnek. A tulajdonjog egyik alapvető eleme, a tulajdonos szabad rendelkezési joga, egyre több korlátozás alá esik, ebben a folyamatban érintett az állatokkal való bánásmód szabadsága is.¹⁵ Szem előtt kell tartani mivoltukat, amely megnyilvánul abban is, hogy nem élettelen tárgyak, hanem érző lények, ennek megfelelően kell viszonyulni hozzájuk, amit a jogrendszer védelmi szabályozásokkal igyekszik elérni, például az 1998. évi XXVIII. törvénnyel az állatok védelméről és kíméletéről (Állatvédelmi törvény). A Ptk. a „természetüknek megfelelő eltérésekkel” kitélt alkalmazza, amely az Állatvédelmi törvény alapján került meghatározásra,¹⁶ amelynek preambulumban olvasható a következő: „az állatok érezni, szenvedni és örülni képes élőlények, tiszteletben tartásuk, jó közérzetük biztosítása minden ember erkölcsi kötelessége.” Az állatok védelmét szolgáló polgári jogi

¹⁴ Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika I. Általános tanok – Személyek joga – Szellemi alkotások joga*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 71.

¹⁵ Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020.

¹⁶ Lénárdné Maletics Borbála: Az állatok védelme polgári jogi megközelítésben. *Opuscula Civilia* 2024/3. 1-15.

szabályozással összhangba került a büntetőjog, a 2021. évi C. törvény (Btk.) az állatkínzást bűncselekménnyé nyilvánította.¹⁷

Lényeges rávilágítani arra, hogy a korábbi Polgári Törvénykönyvünkben (1959. évi IV. törvény) nem szerepelt speciális kitétel az állatok jogi szabályozása kapcsán dolognak minősülő létükkel összefüggésben.¹⁸

Az állatokkal kapcsolatos új jogi megközelítés egy olyan kategóriát hozott létre, amely nehezen illeszkedik a hagyományos vagyoni jogi felosztásba, amely birtokba vehető és birtokba nem vehető elemeket különböztet meg. Ez az újfajta szemlélet azonban önmagában még nem eredményez teljesen új vagyoni jogi minősítést az állatok számára. Ennek oka, hogy speciális szabályozás hiányában az állatokra továbbra is a tárgyakra vonatkozó jogi előírásokat kell alkalmazni, annak ellenére, hogy erkölcsi és érzelmi szempontból már nem tekintjük őket egyszerű vagyontárgyaknak.¹⁹ Ebből következik, hogy az állatok „csak” a polgári jogi jogviszonyok tárgyai lehetnek, jogviszonyok potenciális alanyai nem. Habár, már ez is hatalmas előrelépést jelent hazánkban, de a német és svájci szabályozás külön kezeli az állatokat a dolgoktól.

5. A magyar öröklési jogi szabályozás az állatokra nézve

A magyar szabályozás szerint az állatok nem lehetnek a polgári jogi jogviszonyok alanyai, ebből következik, hogy örökösök sem lehetnek. Gyakorta előfordul, hogy a végintézkedésben meghagyás útján az örökös kötelezettségei között szerepel az állatról való gondoskodás. Ennek a jelenségnek a problémája az ellenőrizhetetlenség, hiszen a jövőben senki nem ellenőrzi, hogy az örökös valóban gondoskodik-e az elhunyt kedvencéről. Ennek ellenére ez egy nagyon gyakori eset.²⁰

6. Az állatok öröklési jogi státusza különböző jogrendszerekben – a német és a svájci szabályozás

A német Polgári Törvénykönyv (*Bürgerliches Gesetzbuch*) deklarálja: „*Tiere sind keine Sachen. Sie werden durch besondere Gesetze geschützt. Auf sie sind die für Sachen geltenden Vorschriften entsprechend anzuwenden, soweit nicht etwas anderes bestimmt ist.*”²¹ A megfogalmazás magyarul annyit tesz: „Az állatok nem dolgok. Külön törvények védik őket. Eltérő rendelkezés hiányában rájuk a dolgokra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.”

A svájci Polgári Törvénykönyv (*Schweizerisches Zivilgesetzbuch*) szerint sem dolgok az állatok, azonban amennyiben nincsenek az állatokra vonatkozó külön szabályok, a dolgokra

¹⁷ Vékás – Gárdos (2020).

¹⁸ Lénárdné Maletics Borbála – Nochta Tibor: Az állatok magánjogi státusz helyzetéről. *Magyar Jog* 2022/5. 313-316.

¹⁹ Vékás – Gárdos (2020).

²⁰ Gerhard-Kotroczó Ágnes – Sziklai János (2024): Holtomiglan – holtodiglan: avagy hogyan írjunk tökéletes végrendeletet? [Podcast epizód]. Ügyvéd Podcast 109. adás.

²¹ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) § 90a Tiere.

vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni rájuk.²² Svájcban is különleges jogi státuszt kapnak az állatok, nem pusztán tulajdonként kezelik őket.

Az Európai Unióban a tagállamok szabályozásukban többnyire „érző lényekként” ismerik el az állatokat, vagyis többnek, mint tárgyakként. A megkülönböztető jelző mindössze kiemelésként értelmezhető, hiszen a polgári jog az állatok számára nem alapít külön jogi státuszt.²³

Egy adott ország jogrendszerét rengeteg elvi tény befolyásolja. Az állatok tekintetében leggyakrabban két felfogás jelenik meg a jogszabályokban: elfogadják mivoltukból adódó különleges státuszukat, ebben az esetben öröklhetnek is, míg ellentétes álláspont szerint pedig bármely kiegészítő szabályozás nélkül dolognak tekintendők.

7. Nemzetközi kitekintés – gyakorlati szemmel

Nem egyszer előfordult már, hogy az örökhagyó egyetlen kiskedvencét tette meg örökösének végrendeletében. A következőkben néhány elhíresült esetet veszek górcső alá, összevetve az adott ország öröklésre vonatkozó jogszabályi hátterével.

7.1. Tinker, a kandúr esete – Egyesült Királyság²⁴

Közel egy évtizede látott napvilágot Tinker, a kandúr esete, aki egy tehetős londoni özvegyasszony örököse lett. A gazda macskájára hagyta otthonát és minden vagyonát, ami hozzávetőlegesen 230 millió forintnyi összeget takart. Ámde a macska mindezt könnyedén „elbukhatta” volna, ha elkóborol, ugyanis az idős asszony ezt a feltételt szabta meg. Említésre méltó, hogy az állatok azon csoportjába tartoznak a macskák, amelyek természetüknél fogva kóborolnak. Így megfigyelhető, hogy az özvegyasszony erre a veleszületett tulajdonságra nem volt tekintettel. Érdekes azt is megjegyezni, hogy a macska nem tudhatta, hogy nem szabad elmennie. Ez a megkötés ellentmond a macska alapvető természetének. Az özvegyasszony végrendeletet írt, így az örökléssel kapcsolatos esetlegesen felmerülő kérdések, viszonylag egyszerűen megválaszolásra kerültek. Azt nem tudni, hogy végrendeletében a milliós asszony miért nem jelölt meg hozzátartozókat. Ha nem került volna sor végrendelet írására, akkor értelemszerűen a törvényes öröklés lépett volna életbe, ahol az öröklési sorrend élén az egyenesági rokonok, tehát az elhunyt gyermekei, vagy az elhunyt szülei helyezkednek el. Az elhalálozott házastársa korábban elhunyt, így ebben az esetben az öröklési sorrend által releváns örökösök a gyermekek lehettek volna. Ha nincsenek vagy nem öröklhetnek egyenesági rokonok, akkor az oldalági rokonok következnek, például testvérek, unokatestvérek, nagyszülők. A történetben szereplő hölgy családi háttere nem tisztázott, nem tudni, hogy nem volt kire hagynia hatalmas vagyonát vagy döntésével, tudatában állt kizárni törvényes örököseit a nem kis összegű hagyatékából.

Anglia az állatvédelmi intézkedések meghozatalának tekintetében az élen jár, komoly állatvédelmi szabályozásokat tartalmazó törvényeket deklaráltak az elmúlt években, azonban kutatásomban nem találtam olyan törvényt, ami kifejezetten az állatok öröklésére specializálódna.

²² „Tiere sind keine Sachen. Soweit für Tiere keine besonderen Regelungen bestehen, gelten für sie die auf Sachen anwendbaren Vorschriften.” Schweizerisches Zivilgesetzbuch (ZGB) § 641a

²³ Lénárdné Maletics (2024).

²⁴ <https://www.life.hu/archiv/2015/11/milliomos-haziallatok-a-vilag-legbizarrabb-orokosei> (2025. 03. 18.)

7.2. Betty White esete²⁵ – Amerikai Egyesült Államok

Betty White neve sokunknak ismerősen cseng, hiszen színésznőként több híres filmben is szerepet kapott. Néhány évvel ezelőtt, 2021-ben hunyt el Los Angelesben. Halála után kérdés lett, ki fogja örökölni vagyonát. A színésznő férje már korábban elhunyt, gyermekük nem született. A megjelent hírek arról számoltak be, hogy a több mint 28 milliárd forint értékű vagyonának egy bizonyos hányadát végrendeletében kutyáira hagyta, valamint további összeget állatszervezeteknek ajánlott fel.

Az Egyesült Államokban az állatok tulajdonnak minősülnek. Mind az 50 államban megjelent a „pet trust” intézménye, amely magyarul úgy értelmezhető, mint egy vagyonkezelői alap, amit az állatok gondozására, szükségleteire különítenek el. Az állattulajdonosoknak ez az egyik lehetőségük, hogy biztosak legyenek abban, haláluk után kisállatuk rendes ellátásban részesül.²⁶

7.3. Karl Lagerfeld macskája, Choupette²⁷

A híres divattervező 2019-ben hunyt el, amelynek következtében a médiában olyan hírek jelentek meg, hogy vagyona nagy részét macskájára, Choupette-re hagyta. A macskát Lagerfeld korábbi házvezetőnője gondozza, vezeti Choupette Instagram-oldalát, luxuséletüket Párizsban élik.

8. Jövőbeli kihívások, konklúzió

Az állatok megannyi szeretetet és lehetőséget tudnak adni az emberek számára. A jogalkotók számára további kihívásokat tartogatnak az öröklési jog kérdéskörében. A témával kapcsolatban számos dilemma merül fel, amelyek egyelőre megválaszolatlanok, mind jogi szintén, mind társadalmi érdekek tekintetében; például kiterjeszthető-e az állatok jogalanyisága? Van-e határ abban, mennyit örökölhet egy állat?

A fentiek értelmében megállapítható, hogy az öröklési jog tárgykörén belül az állatok öröklési joga egy komplex terület, aminek szabályozásában már változások mentek végbe, azonban a jövőben még számos tisztázó szabályozásra van szükség, amelyekben elkerülhetetlen a különböző nemzetközi jogi fejlődésekből adódó különbségek harmonizációja is.

Összességében elmondható, hogy a kontinentális jogrendszerű országokban, például Németországban, Svájcban, számos esetet látunk, amikor a háziállatról alapítványok vagy a végrendeletben megjelölt személyek gondoskodnak. Az angolszász jogrendszerekben, az Egyesült Királyságban és az Amerikai Egyesült Államokban elhíresült és elismert megoldásként van jelen a „pet trust” intézménye, amely meggátolja, hogy a kisállat magára maradjon, ne jusson megfelelő ellátáshoz. Az Európai Unióban nincs egységes az állatok öröklési jogát illetően, ugyanakkor többnyire a legtöbb tagállami szabályozásban elfogadottá vált az állatok „érző lényként” való kezelése.

²⁵ <https://index.hu/fomo/2023/01/03/betty-white-vagyon-orokseg-kutyak/> (2025. 03. 18.)

²⁶ https://www.law.cornell.edu/wex/pet_trust (2025. 03. 18.)

²⁷ <https://www.standard.co.uk/lifestyle/celebrity/famous-pets-inherited-fortunes-a4072366.html> (2025. 03. 18.)

Záró gondolatként Antoine de Saint-Exupéry által megfogalmazott mondatot adom gondolkodtatónak az olvasó számára: „Te egyszer s mindenkorra felelős lettél azért, amit megszelídítettél.”²⁸

Felhasznált irodalom

1. Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika I. Általános tanok – Személyek joga – Szellemi alkotások joga*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.
2. Embersics Judit: Az állatvédelem kialakulása és történeti áttekintése. *Iustum Aequum Salutare* 2016/4. 215-225.
3. Farkasné Halász Henrietta: Állatok a büntetőeljárásban: „állati” és állatok elleni bűnök. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2017. 183-188.
4. Fazekas Fanni: Az állatvédelmi jog hazai története a brit modell tükrében. *Miskolci Jogtudó* 2022/1. 48-59.
5. Kubinyi Enikő – Varga György: Társállattartás Magyarországon 2022-es reprezentatív felmérés alapján. In Lovas Kiss Antal (szerk.): *Tanulmányok az ember és állat kapcsolat értelmezéséhez I.* Debrecen, Debreceni Egyetem Antropológiai Kutatócsoport, 2023. 88-100.
6. Lénárdné Maletics Borbála: Az állatok védelme polgári jogi megközelítésben. *Opuscula Civilia* 2024/3. 1-15.
7. Lénárdné Maletics Borbála – Nochta Tibor: Az állatok magánjogi státuszhelyzetéről. *Magyar Jog* 2022/5. 313-316.
8. Antoine de Saint-Exupéry: *A kis herceg*. Budapest, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó Zrt., 2024.
9. Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020.

²⁸ Antoine de Saint-Exupéry: *A kis herceg*. 21. fejezet. Budapest, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó Zrt., 2024.

**Az öröklési jog megjelenése az irodalomban
- Emily Brontë: Üvöltő szelek műve alapján -**

1. Bevezetés

Manapság az emberek gyorsan végeznek egy-egy internetes tartalom megismerésével, de még mindig vannak sokan, akik jobban szeretnek elmerülni egy irodalmi alkotás világában. Ezek az emberek sokszor részletesen ismerik és utánajárnak a dolgoknak, de az mutatkozik meg, hogy aki nem jogi területen mozog, nem feltétlen érdeklődik a könyvben megjelenő jog valóságalapja iránt. Igazság szerint, pont ettől tudnának fejlődni és még élvezetesebbé tenni az olvasást.

Azért választottam témának az öröklési jog kutatását az irodalomban, mert izgalmasságán kívül rendkívül hasznosnak találom. Rengeteget olvasok és fontosnak vélem megnézni, mennyire hitelesek az írók, ez mennyit változtat a történet minőségén. A jog és irodalom kapcsolata egy viszonylag új keletű jogelméleti irányzat,³⁰ mégsem mondható köztudott kutatási területnek.

Rengeteg irodalmi műnemben és műben jelenik meg a jog. Talán a leggyakrabban feldolgozott jogi terület a büntetőjog a sok bűnüldözéssel, bűnüldöző szervekkel kapcsolatos, manapság egyre inkább felkapott műalkotások miatt. De a krimikben is rendszerint megjelenik már a jog. Nem ritka az olyan történet sem, ahol valakit a végrendeletének tartalma miatt ölnek meg, ez lehet vagyonszerzési okok miatt, vagy még azelőtt, hogy érvényesülhetett volna a végrendelet. Ez pedig az öröklési jog egyik területét képezi. Végrendeletek és öröklés tekintetében magyar írók közül kiemelkedő például Jókai Mór, aki nagy szerepet szentel műveiben e területeknek. Sokszor központi jelentőségű az egész cselekményben, ilyen művei például *A kőszívű ember fiai*, az *Egy magyar nábob* vagy a *Kárpáthy Zoltán* című regényei.

Azonban vannak olyan irodalmi műfajok, amikre nem gondolnánk azonnal, mint a magánjog megjelenési helyére, ideértve akár a fantasy vagy a romantikus műveket, a magánjog több területe is megjelenhet bennük, így például a családjog a házasságok vagy a gyermekek származása miatt. Érdekes megnézni, mennyire hiteles az öröklési jog szabályainak ábrázolása ott, ahol nem ez a terület a történet súlyponti eleme, mint például krimik esetében esetleg egy végrendelet lehet. Ezért választottam kutatásomhoz egy romantikus regényt, *Emily Brontë Üvöltő szelek* című könyvét. A történet nem hazánkban játszódik, így a magyar jog helyett az angol öröklési jogban mélyedtem el, továbbá mivel nem napjainkban játszódik a történet, így a hitelesebb képért és a következtetések levonásáért az adott korszakot kutattam.

2. A regényről

Az *Üvöltő szelek* című könyvet Emily Brontë írta Ellis Bell álnéven. A mű 1847-ben jelent meg először,³¹ a történet cselekménye körülbelül 1771-1802 körül játszódik. Már most érdemes leszögezni, hogy a cselekmény még az angol öröklési törvények elfogadása előtt zajlik, ideértve

²⁹ Nemzeti Közszerológai Egyetem, államtudományi osztatlan mesterképzési szak, 4. évfolyam; Magyar Zoltán Szakkollégium tagja.

³⁰ H. Szilágyi István: Jog és irodalom (habilitációs előadás). *Iustum Aequum Salutare* 2010/1. 5-27.

³¹ Britannica honlap, Emily Brontë: <https://www.britannica.com/biography/Emily-Bronte> (2025. 03. 18.)

a legkorábbi öröklésre vonatkozó törvényt Angliában, az *Inheritance Act*-et, amely 1833-ban lett elfogadva.³² Előtte lényegében csak az addigi szokásjogra lehetett hivatkozni.

Lényeges megjegyezni, hogy a könyvnek az öröklési jog nem a központi elem még akkor sem, ha az több esetben is feltűnik a cselekmények folyamán. Lényegében egy mozgatórugó, támogató eszköz szerepet tölt be, így nem szembetűnő sok esetben jelenléte.

2.1. A könyv cselekménye röviden³³

A történet két szálon fut, az egyik szál a jelen, Mr. Lockwood³⁴ szemszögéből bemutatva. A másik a visszaemlékezés, amit Mrs. Dean elbeszéléséből tudunk meg. A történetnek ezen része hangsúlyosabb, ez tekinthető a főszálnak.

A regény elején 1801-et írunk. Mr. Lockwood látogatásának köszönhetően megismerjük Mr. Heathcliff-t és Wuthering Heights akkori lakosait: Hareton-t, ifj. Catherine-t, Joseph-t és Zillah-t. Mr. Lockwood sétája során megbetegszik, ágyban kell maradnia. Mrs. Dean ápolás közben kezdi el neki mesélni, szórakoztatásképpen a Wuthering Heights-ben élők helyzetét, mi történt a jelenlegi helyzet kialakulásáig.

Mrs. Dean elmondja, hogyan került Catherine és Hindley Earnshaw társaságába Heathcliff, akit fiatalon árvaként találtak és befogadtak. Az „öreg” Mr. Earnshaw jobban szerette Heathcliff-t, mint a saját gyerekeit, így Hindley az ellenséget látja benne, azonban Cathy jó barátságot kötött vele.

Mr. Earnshaw halála után Hindley és felesége, Frances lett az úr Wuthering Heights-ben (Szelesdomb). Hindley mindig is kegyetlenül bánt Heathcliff-fel, aki ezáltal egyre kevésbé figyelt Hindley akarataira. Ezeken kívül mindig vitába szállt Hindley-vel, ha pedig Hindley valamit mondott neki, hogy csináljon meg, azt már csak azért sem tette meg. Vitáik, ahogy haladt előre az idő, egyre jobban elfajultak, és a végére szinte nem is szóltak egymáshoz. Egy incidens alkalmával Cathy megsebesült Thrushcross Grange területén, ahol Mr. Linton és felesége befogadta ápolásra az ifjú lányt. Az ott töltött pár hét alatt összebarátkozott a Linton-gyerekekkel, Isabellával és Edgarral, és az addigi hevesebb, vadócabb modora is csiszolódott. Míg Cathy viszonya a házban és a környéken lakókkal javult, addig Heathcliffre szörnyű sors jutott Wuthering Heights-ben Hindley undoksága miatt. Cathy Szelesdombra történő visszakerülése után továbbra is tartotta a kapcsolatot a Linton-gyerekekkel, akik rendszeres vendégek lettek náluk. Heathcliff-t ez nagyon zavarta, Edgarral folyton konfliktusba keveredett. A helyzet tovább fokozódott, amikor megszületett Hindley fia, Hareton. A gyermek születése után nem sokkal meghalt Hindley felesége, aminek következtében Hindley alkoholba fojtotta bánatát, és még rosszabbul bánt a házban élőkkel. Egy ilyen eset után Heathcliff megfogadta, hogy bosszút áll Hindley-n, ha felnő. Egy félreértés miatt, amit Cathy és Nelly között történő beszélgetésből szűrt ki Heathcliff, megsértetten elment a környékről, és évekre eltűnt, senki nem tudott róla semmit.

Időközben Cathy feleségül ment Edgar Lintonhoz, és átköltözött Nelly-vel együtt Thrushcross Grange-be. Egy estén váratlanul megjelent minden előjel nélkül a meggazdagodott Heathcliff,

³² <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Will4/3-4/106/contents> (2025. 03. 18.)

³³ Emily Brontë: *Üvöltő szelek*. Ford. Feldmár Terézia. Budapest, Menő Könyvek, 2023.

³⁴ A szereplőkről és a műben említett helyszínekről rövid összefoglaló a publikáció végén, a Mellékletben olvasható.

és Cathy-t kereste. A két régi ismerős megőrült egymásnak, amit Edgar nem vett jónéven. A két férfi között a viszályok ismételten folyamatossá váltak.

Heathcliff ez idő alatt Hindley-nél szállt meg Wuthering Heights-ben. Úgy tett, mintha jóban lenne Hindley-vel, és megbocsátott volna neki, de valójában azt akarta elérni, hogy Hindley elkártyázza, eligya vagyonát, és tartozzon neki. Haretonnal végig rosszul bánt. Eközben Catherine egészségi állapota romlani kezdett, Heathcliff pedig Isabella Lintonnak kezdett udvarolni, majd elszöktette és titokban megházasodtak. Az ifjú pár két hónapra eltűnt. Amikor visszatértek Wuthering Heights-be, Isabella írt egy levelet Mrs. Deannek, üzent testvérének, rosszul megy a sorsa.

Mindeközben Catherine várandós lesz, amely során az egészségi állapota tovább romlik, mindemellett Heathcliff-fel titkos találkozásokba kezdenek. Cathy a kis Catherine születésekor meghalt, így a kis Catherine gondozása Nelly-re és Edgar Lintonra maradt.

Wuthering Heights-ben elszabadult a pokol Catherine Earnshaw halála után. A felfordulásban Isabella elszökött, és egyedül elment más vidékre, később ott meg is szülte titokban Heathcliff-fel közös gyermekét, Lintont. Isabella szökése után nem sokkal Hindley is távozott az élők sorából, utána minden Heathcliffre szállt, mert addigra teljesen kiforgatta vagyonából. Így mint a jelzálog jogosultja ő vette át Hareton helyett a birtokot. Haretonnak tanulatlansága miatt esélye sem volt arra, hogy kifizesse a jelzálogot.

Az ifjabb Cathy szépen növekedett Edgar és Nelly védelme alatt. Isabella jelentkezett Thrushcross Grange lakosainál és elmondta, hogy egyedül neveli a kicsi Lintont. A levélben szomorú hírt is közölt, miszerint betegeskedik, és valószínűleg már nem sokáig fog élni. Arra kérte testvérét, vegye magához a gyereket és nevelje fel őt is. Edgar el is ment a kis Lintonért és hűgát meglátogatni. A látogatás idején elhunyt Isabella, így Edgar a kis Lintonnal tért vissza Thrushcross Grange-be. Nem sok idő kellett ahhoz, hogy Heathcliff ezt megtudja, és fenyegetéssel magához követelje a kis Lintont.

Ezek után Heathcliff úgy próbálta alakítani a dolgokat, hogy a kis Cathy és Linton, amikor felnőnek, egymásba szeressenek, azonban Linton Heathcliff betegeskedett, így nem volt sok ideje terve megvalósítására. Ezen kívül Mrs. Dean és Edgar is mindent megtett, hogy ezt megakadályozzák, de végül ez nem sikerül, aminek következtében Heathcliff rákényszerítette Cathy-t Lintonnal való házasságára. Elérte, hogy Cathy minden vagyona Lintonra szálljon a házassággal.

Ezek után jött a hír, hogy Edgar állapota rohamosan romlik. A haldokló Edgar meg akarta változtatni végakarátát, mégsem Cathy szabad rendelkezésére hagyja a vagyonát, hanem meghatalmazottakra, akik helyette kezelik a vagyonát. Ezzel próbálta megakadályozni, hogy minden vagyona Heathcliff birtokába kerüljön. Ezt megghiúsította Heathcliff, mert lefizette az ügyvédet, Mr. Green-t, aki Edgar dolgait intézte volna. A fizetség miatt direkt késlekedett kiérni az ügyvéd, ezért Edgar nem tudta módosítani a végakarátát halála előtt, ezáltal Cathy vagyona Lintonra szállt. Nem sokkal később Linton is elhunyt, és mindkettő birtok Heathcliff tulajdonába került.

A könyv végére Heathcliff megőrült, illetve el is hunyt, előtte Cathy kisasszonyra és az ifjú Haretonra hagyta mindenét.

3. A 18-19. századi angol öröklési jogról³⁵

Fentebb már említettük, hogy 1833-ig, az *Inheritance Act* elfogadásáig nem volt kodifikált öröklésre vonatkozó jogszabály. Matthew Hale összefoglalta az akkori szokásjogot „A szokásjog története” című könyvében,³⁶ különböző példákkal ismertetve, ki mikor örökölt. Jelen tanulmányban csak azon elemek vannak kiemelve, amiket lényegesnek minősítettem a könyvben előforduló helyzetek értelmezéséhez.

Első lényeges pont a nemek szerinti örökléshez kapcsolódik. A közfelfogás szerint vannak, akik úgy gondolják, a nők nem örökölhettek, ez azonban nem volt igaz. A nők is örökölhettek, de a férfirokonokat preferálták az öröklési sorrendben születésük ideje alapján. Ez magában foglalta a teljes férfiágot; például a legidősebb fiú lánya is előnyösebb pozícióban volt, mint a legkisebb fiú utódja vagy esetleg a lánytestvér utódja. Ez lemenői és felmenői ágon is érvényes volt: ha a gyermek előbb meghalt, mint a szülei, és örökölhető vagyont hagyott hátra, akkor az apai felmenői ágot részesítették előnyben.

Fontos volt a testvérek egymás közötti öröklése is, amely a nemek esetén eltérő rendszert mutatott: ha fiútestvérek voltak, úgy a legidősebb fiú örökölt mindent egyben, a fiatalabb fivérek nem kaptak semmit. A lánytestvérek öröklése teljesen másképp alakult, az ő esetükben minden lány azonos részt örökölt a vagyonból, függetlenül attól, mennyien voltak testvérek.

Szó esett a felmenői és a leszármazói öröklésről, ezzel összefügg többek között, hogy fontos volt minél közelebbi vérrokont találni. Tehát a gyermek örökölt az örökhagyó testvére előtt, vagy a lánytestvér egy fiú féltestvér előtt, hiszen ők voltak a közelebbi vérrokonok az örökhagyóhoz. Olyan esetekben is alkalmazták, amikor az örökhagyónak nem volt se gyermeke, se testvére. Mindig azt a rokont keresték, akármilyen távoli legyen, aki élők közül a legközelebbi. Hozzá kell tenni, hogy itt is az apai ágot részesítették előnyben, úgy tartották, közelebbi vérrokona az apai ág az elhunytak, mint az anyai ág.

Létezett a reprezentativitás elve, a magyar jogintézménynek megfelelően a helyettesítés elve. Például amikor az apa előbb meghalt, mint a nagyszülő, és így az apa helyett annak gyermekei, a nagyszülő unokái örökölték a nagyszülő után. Abban az esetben, amikor több gyermek is volt, a gyerekek úgy örökölték meg a részt, ahogy az apjuk után örökölték volna. Lényegében a fentebb említettek szerint, a legidősebb fiú egyedül örökölt, a lányok egyforma arányban közösen.

Külön kiemelném az ingatlan örökléséről szóló szabályokat, amelyek a történet szempontjából lényegesebbek, mivel a regényben a legtöbb esetben nem az ingóságok sorsán van a hangsúly, hanem az ingatlanokén. A föld öröklésére a fenti szabályokon kívül az is kiemelkedő szerepet kapott, hogy lehetőleg az első megszerző (*first purchaser*)³⁷ vérrokona legyen az örökös. A vérrokonságnak a szintje nem számított, amennyiben az apai ágon nem volt olyan, aki örökölhette volna, akkor az anyai ágon keresték tovább a vérrokont. Abban az esetben, amikor a fiú olyan földön tartózkodik, amely nem az ő tulajdonában áll, vagy nem a családjához tartozik, valami miatt, akár adósság akár más okból kifolyólag, lehetősége van visszaszerezni

³⁵ Matthew Hale: *The History of the Common Law of England*. The University of Chicago University Press, 1739 (1973). 103-128.

³⁶ Hale (1739).

³⁷ Az első megszerző (*first purchaser*) az, aki először birtokolta a területet. A megszerzés módja nem számított, megvásárolhatta vagy ajándékba is kaphatta, a hangsúly azon volt, hogy a családban ő birtokolja először a területet.

az adóság visszafizetésével, visszavásárlással vagy bármilyen egyéb a célra alkalmas jogügylet lebonyolításával. Amennyiben ez megtörténik, akkor a fiút fogják az eredeti birtokosnak tekinteni.

Az *Inheritance Act* 1833-as elfogadásával a változás a szokásjoghoz képest viszonylag minimális volt. A törvény szövege külön részekre van szedve, mindegyik kis lényegi meghatározással. Fontos megemlíteni, hogy az eddig bizonytalan kifejezéseket itt most egy értelmező részben, az első fejezetben megmagyarázták. Ez azért volt fontos, mert így nem lehetett eltérően értelmezni az egyes szavakat, hanem csak azt érthették rajta, amit a törvény tételesen megfogalmazott. A törvény szövegének megismerése után megállapítottam, hogy a szokásjogot alapként használták, hiszen minimális eltérés mutatkozott. Egyes kifejtések, megfogalmazások voltak eltérőek. Az *Inheritance Act* sokkal egyszerűbben és lényegre törőbben fogalmazta meg, amit Matthew Hale leírt. Egyébként a szokásjogi elemekkel megegyező módon a kodifikált jogszabályban is a férfiág volt a preferált. Itt is megemlítik a reprezentativitás elvét mint létező jogintézményt. Külön kifejtették a közeli vér tekintetében, hogy a teljes vérrokon előnyben részesül öröklés tekintetében, mint például egy féltestvér. Így nem bizonyult nagy változásnak a törvény megjelenése a szokásjoghoz képest, nem befolyásolta volna a regény kimenetelét az sem, ha később, a törvény hatályosulása után játszódnak volna.

4. Öröklési jogi elemek a regény cselekményében

A történet során több esetben is előfordult öröklés. Ezek szinte mindegyike lemenői ágon történt. A könyvben megjelenő öröklések többsége férfiakat érintett, azonban egy női öröklés is megjelent, ez pedig Cathy Linton esetében fordult elő.

Az első öröklés még a könyv elején történt, amikor Mr. Earnshaw elhalálozott. A Mr. Earnshaw utáni öröklésről sok szó nem esett. Egyszerűen minden vagyonát fia, Hindley kapta meg, Catherine Earnshaw, a törvényes lánya nem örökölt utána semmit. Ugyan Heathcliff már egy ideje a családnál tartózkodott Mr. Earnshaw halálakor, és tudtuk is mennyire szereti a fiút, de örökbe fogadott fia sem örökölt semmit utána.

Mivel Hindley-nek született fia, Hareton, így ő volt Hindley Earnshaw jogos örököse. Ez azonban megghiúsult, mivel Heathcliff kiforgatta Hindley-t a vagyonából. Hareton nem tudta volna kifizetni az adósságot, amellyel apja tartozott Heathcliff-nek. Így Hareton nem kapott semmit, amikor meghalt az édesapja, ezáltal minden Heathcliff tulajdonába került.

A Linton-család esetében az egyik legkevesebb szó esett arról, mikor az öreg Linton után Edgar Linton örökölt. Edgar lett a tulajdonosa és ura Thrushcross Grange-nek. Isabella Linton nem örökölt semmit apja után. Isabella egyik női szereplőként saját vagyonra tett szert, miután Heathcliff-től elment és külön életet kezdett. Ezen vagyonelemekről Edgar gondoskodott Isabella halála után, így nem maradt utána semmilyen vagyon.

Edgar Linton után lánya, Cathy örökölt volna, ezt hiúsította meg a Heathcliff miatt kötött házassági megállapodás Linton Heathcliff-fel, aki ezáltal helyette örökölt. Az, hogy Cathy öröksége Lintonra szállt, csak azért valósulhatott meg, mert Heathcliff lefizette az ügyvédet, emiatt Mr. Green nem ment el a haldokló Edgarhoz, aki végrendeletet akart tenni, amelyben megfogalmazta volna, hogy Cathy nem kezelheti saját maga a vagyonát. Linton Heathcliff korai halálát követően jelenik meg a történet egyetlen felmenői ágon történő öröklése. Linton után

apja örököl mindent, ami lényegében mind Cathy-t illetné meg Edgar Linton halála után. Linton Heathcliff az anyja után nem örökölt semmit, így saját vagyonnal nem rendelkezett.

A könyv azzal zárul, hogy Heathcliff halála előtt közli Haretonnal és Cathy-vel, hogy mindent visszaad nekik, ami jogosan az övék lett volna, ezáltal lényegében minden visszakerült a jogos örökösökhöz. Ez a helyzet állt volna fel eredetileg is, amennyiben Heathcliff nem avatkozott volna be.

5. A szokásjog és a könyvben megjelent elemek összevetése

Nézzük meg, mennyire felel meg a valóságnak az, ami a könyvben szerepelt, mennyire volt pontos az akkori öröklési joghoz viszonyítva, mennyire volt jártas ebben az író.

Teljesen megfelelt a valóságnak az, amikor az idős Mr. Earnshaw után csak Hindley örökölt. Fő szabály szerint a legidősebb fiú örökölt egyedül mindent a szokásjog alapján. Ebbe ugye az is beletartozott, hogy a fogadott fiú nem vérrokon, tehát akkor sem örökölt volna, ha a lánytestvérek közötti osztozkodás lett volna szabályos. Ugyanez a szituáció a Linton-család esetében is igaz, amikor Edgar kapott meg mindent apja halála után. Ő volt az egyedüli férfiági örökös, így más szóba se jöhetett. Így a kettő, „lényegében első” öröklés az akkori szokásoknak megfelelően valósult meg.

Az is teljesen egyértelmű jogi helyzet volt, amikor Cathy Linton örökölt. Csak Cathy volt Edgar Linton egyenesági élő rokona, és így minden vagyona Cathy-re szállt. Linton Heathcliff akkor jöhetett volna szóba, mint örökös, ha nem lett volna lánya Edgarnak, mert akkor Linton maradt volna a legközelebbi élő rokona Linton anyja és Edgar közötti testvéri viszony miatt. Az egy másik kérdés, hogy a házassági szerződés miatt nem tudott semmit se kezdeni a vagyonával, mert egyből Linton Heathcliff-hez került. De az a tény, hogy Cathy kapta meg „papíron”, teljesen helyesen történt. Amennyiben lett volna még egy lánytestvére, akkor csak a felét örökölhette volna meg, és nem került volna minden Linton Heathcliff-hez.

Linton Heathcliff után az apja örökölt. Ez felvethet némi kérdést mai szemmel, hiszen volt házastársa, ő miért nem örökölt semmit. Szokásjogi alapon a legközelebbi vérrokont keresték, ebbe pedig Cathy nem tartozott bele. Ezen kívül mivel gyerekük nem született, így nem volt leszármazói ágon örökös, csak Mr. Heathcliff, az apja maradt, mint örökös.

Nem kifejezetten öröklési jogi kérdés, de még mindig a témához tartozik Hareton esete az apja földjével. Az apja, mint első megszerző leszármazója volt Hareton, ami fontos a föld örökítése esetén. Miután visszakapta a földet Heathcliff-től, Hareton tekintendő első megszerzőnek, ez Cathy-re is igaz. Amennyiben vissza tudták volna vásárolni, akkor is ők lettek volna az adott birtok első megszerzői a földeknek.

6. Összegzés

Összeségében megállapítható, hogy az akkori jognak megfelelően volt felvázolva a cselekmény jogi része. Ehhez hozzátartozik, hogy viszonylag egyszerűbb esetek merültek fel, nem volt további testvér, nem volt más élő rokona a szereplőknek, illetve végrendeleteket se tettek, bár erre, mint láttuk, volt kísérlet. Egy könnyebben követhető vonalon vezette végig az író a történet ezen részét.

Fontos kiemelni, hogy nem központi elemként jelenik meg a korszak polgári joga, ennek ellenére is elmondható, hogy az író hitelesen ábrázolta az örökléssel kapcsolatos jogi helyzeteket.

Felhasznált irodalom

1. Emily Brontë: *Üvöltő szelek*. Ford. Feldmár Terézia. Budapest, Menő Könyvek, 2023.
2. Matthew Hale: *The History of the Common Law of England*. The University of Chicago University Press, 1739 (1973). 103-128.
3. H. Szilágyi István: Jog és irodalom (habilitációs előadás). *Iustum Aequum Salutare* 2010/1. 5-27.

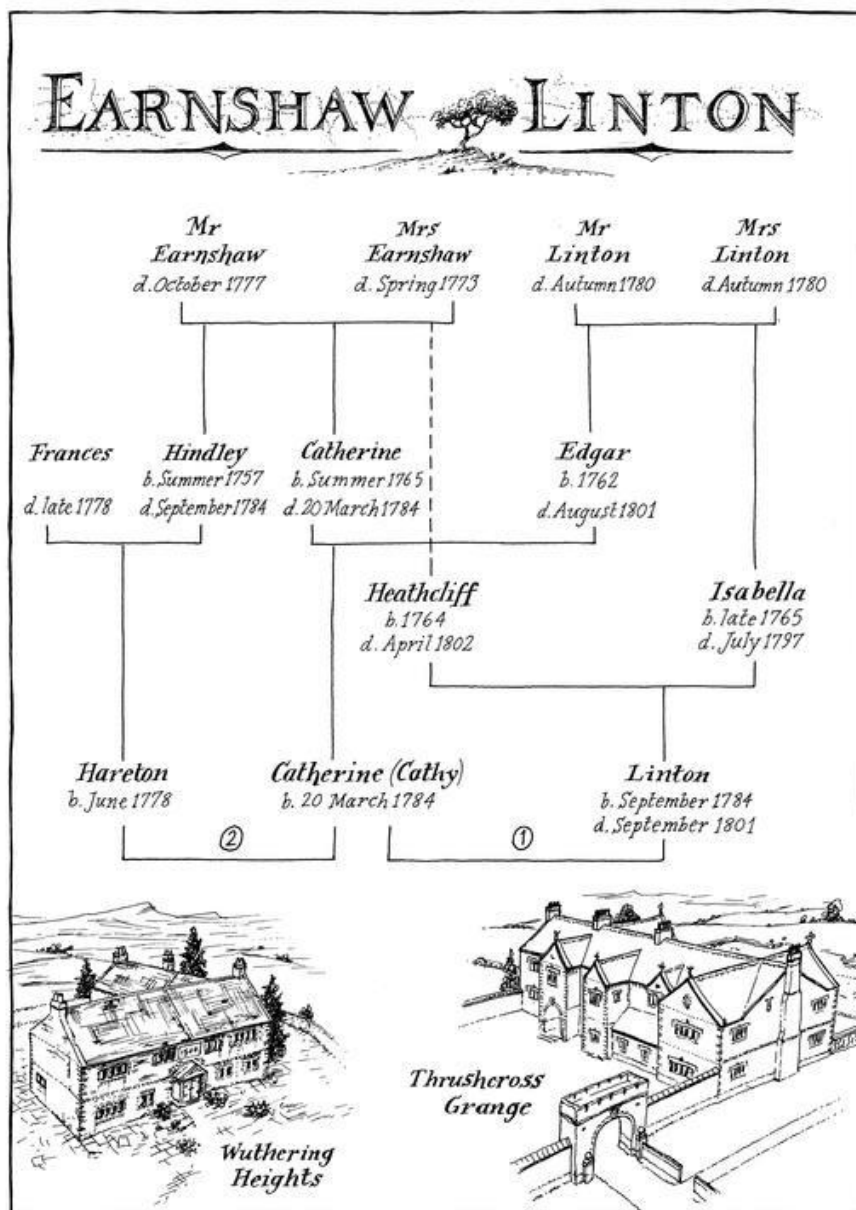
Melléklet

A regény szereplői

- Mr. Heathcliff – gyerekként befogadja Mr. Earnshaw, Wuthering Heights tulajdonosa a könyv elején, Linton Heathcliff édesapja, Isabella Linton férje.
- Mr. Earnshaw – Catherine és Hindley Earnshaw édesapja, befogadja Heathcliff-t, Wuthering Heights eredeti birtokosa.
- Hindley Earnshaw – Mr. Earnshaw fia, Catherine Earnshaw fivére, Hareton Earnshaw apja, Frances férje.
- Frances – Hindley Earnshaw felesége, Hareton Earnshaw anyja.
- Catherine „Cathy” Earnshaw – Mr. Earnshaw lánya, Hindley Earnshaw testvére, Heathcliff barátja, Edgar Linton felesége, Catherine Linton édesanyja.
- Catherine „ifj. Cathy” Linton – Catherine Earnshaw és Edgar Linton lánya, ifjabb Heathcliff felesége és unokatestvére.
- Edgar Linton – Catherine Earnshaw férje, Isabella Linton testvére, Thrushcross Grange tulajdonosa apjuk halála után.
- Isabella Linton – Edgar testvére, Heathcliff felesége, Linton Heathcliff édesanyja.
- Hareton Earnshaw – Hindley Earnshaw és Frances fia.
- Linton Heathcliff – Isabella Linton és Mr. Heathcliff gyereke, ifj. Cathy férje és unokatestvére.
- Mrs. Nelly Dean – házvezetőnő, Mr. Earnshaw házában nőtt fel, a múlt történéseit általa ismerjük meg, Thrushcross Grange-ben dolgozik a történet idején, előtte Wuthering Heights-ben dolgozott.
- Mr. Linton – Edgar Linton és Isabella Linton édesapja, eredetileg az ő tulajdonát képezi Thrushcross Grange.
- Mr. Lockwood – általa ismerjük meg a jelen eseményeit, Thrushcross Grange új bérlője.
- Joseph – cseléd, Wuthering Heights körüli munkákban segít.
- Zillah – házvezetőnő, cseléd Wuthering Heights-nél.
- Mr. Green – ügyvéd.

Helyszínek

- Wuthering Heights – „az üvöltő szelek dombja”, „Szelesdomb” eredetileg az Earnshaw család tulajdona.
- Thrushcross Grange – eredetileg a Lintonok tulajdonában lévő birtok, Wuthering Heights szomszédos ingatlana.

1. ábra Családfa

Forrás: Word Press; <https://lizam04.wordpress.com/2018/02/12/wuthering-heights/>
(2025. 03. 18.)

Öröklési jog a filmekben – Törbe ejtve

1. A film története röviden

Az öröklési jog feldolgozásának számos módja létezik. Elemezhetünk könyveket, amelyekben az öröklési jogról van szó, megvizsgálhatjuk a bírói gyakorlatot különféle kérdéskörökben, vagy jelen esetünkben, filmek elemzésével is megtehetjük ezt.

A Törbe ejtve című film öröklési jogi szempontból történő elemzéséhez elengedhetetlen, hogy röviden ismertessem a film cselekményét.³⁹ Előre felhívom a figyelmet, hogy ez a rövid ismertető spoiler-t tartalmaz, amennyiben valaki tervezi megnézni a filmet, a teljes élmény érdekében az elemzés előtt nézze meg azt.

A történet röviden a következő: Harlan Thrombey, a gazdag és sikeres krimiíró 85. születésnapját ünnepli impozáns birtokán. Másnap reggel holtan találják az ágyában, torkát elvágva. Bár az eset első ránézésre öngyilkosságnak tűnik, a rendőrség behívja Benoit Blanc magánnyomozót, akit egy rejtélyes megbízó fogadott fel az ügy megoldására.

Marta Cabrera, Harlan kedvelt ápolója, akivel szoros baráti kapcsolatot ápolt, kulcsszereplővé válik. Kiderül, hogy Marta véletlenül halálos adag morfiumot adott Harlannak. A halálos adag morfium lassan kezd hatni Harlan szervezetére, így még van idő cselekedni, azonban a mentők érkezéséig már nem lehet tenni semmit a megmentése érdekében. Harlan azonban hamar realizálja, hogy sajnos nem fogja ezt túlélni, azonban nem akarja, hogy Marta bajba keveredjen emiatt. Harlan, hogy megvédje Martát a felelősségre vonástól, egy szövevényes tervet eszel ki: azt mondja Martának, hogy játssza el, mintha elhagyta volna a birtokot a halál időpontjában, hogy elterelje magáról a gyanút.

Marta tiszta lelkiismerete miatt képtelen hazudni: amikor hazugságon kapják, azonnal hányingere lesz. Ennek ellenére mindent megtesz, hogy kövesse Harlan utolsó akaratát. Eközben Blanc és a rendőrség nyomozása egyre több ellentmondásra és furcsaságra derít fényt a családtagok alibijeivel kapcsolatban.

Harlan végrendeletének felolvasása során bombaként robban a hír, hogy az író minden vagyonát Martára hagyta, beleértve a birtokot és a kiadói jogokat. A családtagok, akik mind arra számítottak, hogy jelentős örökséghez jutnak, dühösek és kétségbeesettek. Többen megkérdőjelezik a végrendelet hitelességét, és megpróbálják rávenni Martát, hogy mondjon le az örökségről.

Marta próbál tisztességes maradni, de egyre jobban belegabalyodik a hazugságok hálójába. Blanc azonban kezd rájönni az igazságra: nem a morfium túladagolása volt a halál oka. Kiderül, hogy Ransom, Harlan önző és számító unokája, manipulálta az eseményeket, hogy Martát gyanúba keverje. Ransom kicserélte a gyógyszeres fiolákat, hogy megölje Harlant, és így

³⁸ Nemzeti Közszerződési Egyetem, államtudományi osztatlan mesterképzési szak, 2. évfolyam; Magyary Zoltán Szakkollégium tagja.

³⁹ Bár később is lesz róla szó, de már itt megemlítem, hogy a magyar jog szerint lesz az öröklési jog elemezve a filmben.

megakadályozza, hogy a végrendelet útján Marta legyen az örökös. Ransom terve azonban kudarcot vallott, mert Marta véletlenül helyesen adta be a gyógyszereket, így Harlan valójában nem mérgezésben halt meg.

Blanc zseniális logikával összerakja a kirakós darabjait, és leleplezi Ransomot, aki végül bevallja a bűncselekményt. Marta, aki Harlan utolsó kérésének megfelelően cselekedett, tisztázza magát minden vád alól. A történet végén Marta a Thrombey-birtok erkélyén áll, és a családtagokkal szemben új pozícióba kerül: ő az új tulajdonos, miközben a családtagok kénytelenek szembenézni tetteik következményeivel.⁴⁰

2. A filmmel összefüggésben felmerülő kérdések

Öröklési jogi szempontból vizsgálva a filmet több kérdés is felmerült, amelyekre válaszokat kerestem. A film bár az angolszász jogrendszer szerinti öröklési jog alapján lett megírva, én a magyar jogrendszer és a magyar szabályok alapján vizsgáltam meg a filmet. Természetesen, ha az alkotó éppenséggel a magyar jogrendszer alapján dolgozott volna elképzelhető, hogy másképpen lett volna megrendezve a film, azonban ezt most figyelmen kívül fogom hagyni.

Így a magyar jogszabályok alapján a következő kérdéseket fogalmaztam meg, amelyekre választ keresek:

- Hogyan történt volna az öröklés, amennyiben nincsen végintézkedés?
- Amennyiben kiderül, hogy Marta valóban a gyilkos, az miben változtatta volna meg az öröklés kimenetelét?
- Van-e bármilyen lehetősége a családnak valamilyen úton mégis részesülni az örökségből, annak ellenére, hogy nincsenek megemlítve a végrendeletben?

A kérdések megválaszolásához elsősorban a 2013. évi V. törvényt, a Polgári Törvénykönyvet (a továbbiakban: Ptk.) fogjuk használni, annak is a Hetedik Könyvét, amely az öröklési jogról szól.

3. Hogyan zajlott volna az öröklés, amennyiben nincsen végintézkedés?

Amennyiben az örökhagyó végintézkedés nélkül hal meg, abban az esetben egy meghatározott öröklési sorrend alapján kell eljárni, amely a Ptk.-ban van rögzítve. Ezt a meghatározott sorrend alapján történő öröklést törvényes öröklésnek nevezzük. Magyarországon az ipso iure öröklési rendszert alkalmazzuk, ami annyit jelent, hogy az öröklés az örökhagyó halálával automatikusan bekövetkezik, és ennél fogva a hagyaték valakihez mindenképpen fog kerülni, tehát nincsen uratlan hagyaték Magyarországon.⁴¹ A törvényes öröklési sorrend végén ezért minden esetben az állam fog örökölni.

Érdemes megemlíteni, hogy ez nem minden országban működik így. Vannak olyan országok (ilyen például Spanyolország vagy Olaszország), ahol kifejezetten el kell fogadni az örökséget külön, és nem automatikusan következik be az öröklés. Ezekben az országokban az úgynevezett

⁴⁰ Törbe ejtve (Eredeti cím: *Knives out*) (2019). Rian Johnson, Lionsgate, Film hossza: 130 perc. Az összefoglaló a film alapján készült. IMDb: <https://www.imdb.com/title/tt8946378/> (2025. 03. 18.)

⁴¹ Vékás Lajos: *Magyar polgári jog. Öröklési jog*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2019. 14.

addicionális rendszer érvényesül, ahol az örökösök elfogadó nyilatkozata (*additio hereditatis*) szükséges a hagyaték megszerzéséhez, bár az elfogadás hallgatólagosan is történhet.⁴²

A törvényes öröklés sorrendje az alábbi sorrendben történik röviden:

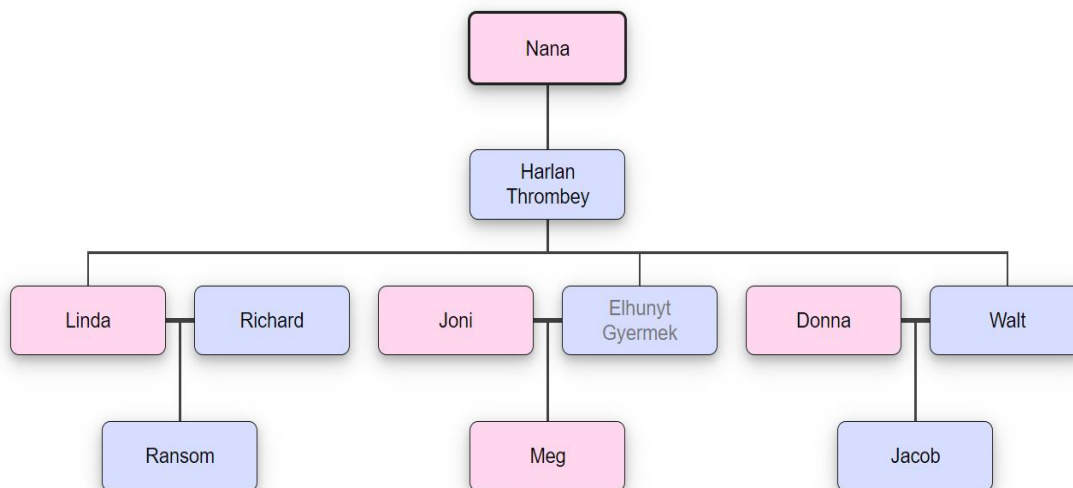
1. A törvényes örökös elsősorban az örökhagyó gyermeke. Amennyiben több gyermeke is van az örökhagyónak, abban az esetben egyenlő részben örököl az összes gyermek.
2. Az örökhagyó házastársát holtig tartó haszonélvezeti jog illeti meg a közösen lakott lakáson, illetve az ahhoz tartozó berendezkedési és felszerelési tárgyakon. Ez a haszonélvezeti jog nem korlátozható. Emellett egy gyermekrészt is megilleti a vagyon többi eleméből.
3. Amennyiben nincs leszármazó (vagy nem örökölhet), a házastárs és az örökhagyó szülei fele-fele arányban örökölik a teljes vagyont. Ha két szülő van, ők egyenlő részben örökölnék. A házastársra továbbra is vonatkoznak a 2. pontban leírtak, annyiban változva, hogy a házastárs nem haszonélvezeti jogot, hanem tulajdonjogot fog szerezni. A tulajdonjog kiterjed az örökhagyóval közösen lakott lakásra, illetve az ahhoz tartozó berendezési és felszerelési tárgyra.⁴³
4. Amennyiben nincsen se leszármazó, se házastárs, az örökhagyó szülei örökölnék egyenlő részben.
5. Amennyiben sem leszármazók, sem házastárs, sem szülők nincsenek, abban az esetben az örökhagyó szüleinek további leszármazottjai (tehát egyszerűbben megfogalmazva az örökhagyó testvérei és azok lemenői) fognak örökölni egyenlő részben.
6. Amennyiben az 5. pontban felsoroltak közül nincs senki, aki örökölné, abban az esetben a nagyszülők, majd a dédszülők örökölnék, illetve azok leszármazói is örökölnének, amennyiben az elődök kiesnének az öröklésből.
7. Az önkormányzat abban az esetben, ha nincsen más törvényes örökös vagy végrendelet útján rájuk lett hagyva az ingatlan és az azon található ingóságok, továbbá a saját illetékességükbe tartozik, örökölné, elfogadhatja vagy visszautasíthatja az örökséget.
8. Végül soron, amennyiben nincsen más örökös, akkor az állam örököli.⁴⁴

Ha törvényes öröklésről beszélünk, abban az esetben ezeket a szabályokat alkalmazva kell eldönteni, hogy ki fog örökölni. A jobb átláthatóság kedvéért készítettem egy családfát a filmbeli családról (1. ábra), amivel jobban áttekinthető és érthető lesz a magyarázat, hogyan is alakul itt a törvényes öröklés.

⁴² Csizmazia Norbert: Az új holland öröklési jog. *Polgári Jogi Kodifikáció* 2003/2. 30–38.

⁴³ Ptk. 7:60. §

⁴⁴ Lásd: Ptk. 7:55-7:66. §

1. ábra A Thrombey-családfa
Forrás: saját szerkesztés.

Hogyan is alakulna tehát a törvényes öröklés? Esetünkben rendkívül egyszerű erre válaszolni. Amennyiben a leszármazók közül senkinek az esetében nem merül fel kiesési ok, abban az esetben Linda és Walt örökölné egyenlő mértékben, illetve a harmadik elhunyt testvérnek a gyermeke vagy gyermekei a törzsenkénti öröklésnek megfelelően (jelen esetben csak gyermeke, tehát Meg). Mivel túlélő házastárs nincsen a filmben, ezért az özvegy helyzetével nem kell foglalkozni.

4. Amennyiben kiderül, hogy Marta valóban gyilkos, miben változtatta volna meg az öröklés kimenetelét?

Mielőtt még a kérdésre válaszolnék, egy példát szeretnék felhozni. Tegyük fel, hogy valakinek a fia tisztában van azzal, hogy apja egy végrendeletet fog maga után hagyni, amelyben nem akar számára hagyni semmit. A fiú tudja, hogy törvényes öröklés alapján ő örökölné az örökhagyó halála után az örökséget. Ennek eredményeképpen a fiú egy egyszerű gonosz tervet talál ki.

A terv lényege, hogy apját megfenyegeti, hogy amennyiben úgy végrendelezik, hogy őt kizárja az öröklésből, abban az esetben meg fogja ölni azt a személyt, akinek egyébként a végrendekezés alapján jogosan járna az örökség. Így teljesen mindegy, hogy megírja-e a végrendekezést az apuka vagy sem, mivel a végrendekezésben megjelölt személy halála esetén is a törvényes öröklés következne be.

Feltételezzük, hogy egy másik hasonló helyzet alakulna ki annyi különbséggel, hogy a fiú az apját megölné annak érdekében, hogy a végrendekezést ne tudja megírni. Esetleg feltételezhetünk egy olyan esetet is, ahol már az apa elhunyt, végrendekezést hagyott maga után, és a fiú a végrendekezésben szereplő személyeket (akik örökölnének) megöli.

A felsorolt esetek közül az elsőben a fiú az apja szabad végakarátának kinyilvánítását akarta megakadályozni, a másodikban az apja életére tört, a harmadikban pedig a végintézkedésben részesített személy életére tört.

Mindenki számára teljesen nyilvánvaló, hogy ezekben az esetekben igazságtalan lenne az öröklés, ha azok a személyek örökölnének, akik ezeket a bűncselekményeket elkövetnék. Az ilyen fajta esetekre is fel kellett készülnie az öröklési jognak, hogy hasonló igazságos megoldást tudjon találni rájuk.

Az első esetben amennyiben a fiú végrehajtotta volna tervét, nem részesedett volna örökségben, sőt kötelesrészre sem tudott volna igényt tartani. Azért nem tudott volna az örökségben részesedni a fiú, ugyanis kiesett volna abból.⁴⁵ A másik kettő esetben hasonlóan az elsőhöz, a fiú kiesett volna az öröklésből.

Az öröklésből az is kiesik, aki arra érdemtelen. Az érdemtelenség fogalmába pedig beletartoznak mindazon személyek is, akik az örökhagyó életére törtek.⁴⁶

Amennyiben a filmben kiderült volna, hogy Marta valóban gyilkos volt, abban az esetben érdemtelenség miatt kiesett volna az öröklésből. Amennyiben Marta kiesik az öröklésből, a végrendeletet úgy kell kezelnünk, mintha a benne lévő egyetlen mondat, amelyben az szerepel, hogy mindent Marta örököl, nem lenne benne, mivel Marta kiesik. Így tulajdonképpen olyan, mintha egy üres végrendeletünk lenne, amelyből következik, hogy a már korábban említett törvényes öröklési sorrend alapján fognak örökölni a családtagok.

5. Van-e bármilyen lehetősége a családnak valamilyen úton mégis részesülni az örökségből, annak ellenére, hogy nincsenek megemlítve a végrendeletben?

Mivel az esetünkben volt végrendelezés, ezért nem a törvényes öröklés előbb ismertetett folyamata játszódik le, hanem mint azt már korábban említettem Marta, az ápolónő lett az egyetlen örökös a végrendelezés szerint. Azonban felmerül az emberben a kérdés, hogy lehetséges-e az valóban, hogy egy ember a teljes rokonságát kizárja az örökségből, úgy, hogy ténylegesen nem hagy rájuk semmit?

Talán már ahogyan ezt olvassuk, mi is érezhetjük, hogy ez nem lenne teljes mértékben igazságos a rokonokkal szemben. Az öröklési jogban erre az esetre is találunk egy megoldást, amellyel egyes személyeket nem lehet teljes mértékben kizárni az örökségből (amennyiben nincs erre megfelelően alátámasztott indok). Ez a megoldás nem más, mint a kötelesrész.

Mi is az a kötelesrész? A kötelesrész már egy nagyon korán létrejött intézmény, amely a római magánjogban alakult ki. A kötelesrész párhuzamosan alakult ki az örökhagyó végintézkedési szabadságának jogi elismerésével, annak érdekében, hogy némileg egyensúlyozza azt. A kötelesrész elve mögött az egyensúly teremtése mellett megjelenik egyébként a rokonokról történő gondoskodás kötelezettsége is.⁴⁷

Az előbbi megfogalmazás alapján jogosan gondolhatnánk, hogy a kötelesrész egy teljesen alapvető dolog, amelynek benne kellett lennie a Ptk.-ban. Azonban szeretném itt megjegyezni, hogy az előbbi megfogalmazással ellentétben a Ptk. kodifikálásakor közel nem volt ilyen egyszerű. A kötelesrész minden esetben felveti azt a kérdést a törvényalkotó számára, hogy a végrendelezés teljes szabadságát van-e létjogosultsága bárkinek korlátozni. Végso soron

⁴⁵ Ptk. 7:4. §

⁴⁶ Ptk. 7:6. §

⁴⁷ Vékás (2019): 128.

létezik a kötelesrész napjainkban is, azonban mindenképpen szeretném hangsúlyozni, hogy ennek a kérdéskörnek a megítélése még napjainkban is egy vitás téma.⁴⁸

A kötelesrész egy nem automatikusan elinduló igény, így a családtagoknak mindenképpen figyelni kell arra, hogy amennyiben ezt érvényesíteni akarják, azt mindenképpen azelőtt tegyék meg, mielőtt a kötelesrész igénye elévül az örökhagyó halálától számított öt év után.⁴⁹

A kötelesrész elsődlegesen pénzben és nem természetben igényelhető. (Azt viszont fontos megjegyezni, hogy csak elsődlegesen lehet pénzben igényelni, azonban vannak olyan ritka esetek, amelyekben természetben is lehet igényelni.)⁵⁰

Mindezek mellett fontos megemlíteni, hogy az öröklésből való kiesés kihatással van a megnyíló kötelesrész iránti igényre is. Amennyiben valaki érdemtelenségénél fogva kiesik az öröklésből, úgy előtte megszűnik a kötelesrész iránti igény érvényesítésének lehetősége.

Eddig viszont figyelmen kívül hagytuk a kötelesrésszel kapcsolatban egy speciális esetet. Ugye említettem már, hogy nem lehet teljesen kizárni a rokonokat a hagyatékból, amit a kötelesrész biztosít, azonban ehhez megjegyeztem, hogy abban az esetben, amikor nincsen megfelelően alátámasztott indok mellé.

Van ugyanis egy olyan eszköze az örökhagyónak, amellyel képes arra, hogy a közeli hozzátartozókat még akár a kötelesrésztől is megfossza. Ez nem más, mint a kitagadás.⁵¹

A kitagadással, abban az esetben, ha az örökhagyó végrendeletében megfogalmazza, hogy miért is tagadja ki az adott illetőt még a kötelesrészből is. Ezt a Ptk. részletesen kifejti, hosszú felsorolás van arról, hogy kit és miért lehet kitagadni (többek között bűncselekmény elkövetése, erkölcstelen életmód, segítség nyújtásának elmulasztása).⁵²

A családtagok esetében mindegyik családtagnak személyesen mondta el Harlan, hogy miért lesznek kitagadva. Például Richard esetében (aki Linda férje, és egyébként törvényes öröklés alapján nem is örökölné) elmondja neki, hogy azért nem akar semmit hagyni számára, mivel erkölcstelen (megcsalja Lindát, fényképek vannak róla). Joni esetében (aki szintén törvényes öröklés alapján nem örökölné semmit), pedig azért nem akar semmit juttatni neki, mivel rendszeresen csapolta meg Harlan pénzét azzal, hogy támogatást kért a lánya oktatására, amelyről kiderült, hogy nem kerül annyiba, és a maradék pénzt magának tette el.

Azért lényegtelen ebben az esetben ez számunkra elsősorban, mivel a bevezetőben leírtak alapján a végrendeletben csak annyi szerepelt, hogy minden vagyonát Marta fogja megkapni. Ezt azért tartom érdemesnek megemlíteni, mivel a film megnézése után kiderül, hogy egyébként mindegyik családtagnál (Harlan anyját leszámítva), lett volna reális alapja annak, hogy kitagadja őket a kötelesrészből. Ennek hiányában viszont a leszármazók a kötelesrészsre jogosultak.

⁴⁸ Orosz Árpád: Öröklési jogunk az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közöny* 2014/6. 265-272.

⁴⁹ Ptk. 7:76. §

⁵⁰ Ptk. 7:86. §

⁵¹ Vékás (2019): 134-137.

⁵² Ptk. 7:78. §

6. Összegzés

Összességében ismét megemlítem, hogy a film továbbra is az angolszász, és nem a magyar jogrendszer alapján készült el, így ezért a magyar öröklési jog szemszögéből vizsgálva tűnhet olykor logikátlanak egy-egy cselekedet, mint például az, hogy Harlan a végrendeletében nem tagadja ki indoklással együtt az egyes családtagokat, ami meghagyja nekik a lehetőséget a továbbiakban a kötelesrész iránti igény érvényesítésére. Mellékesen érdemes megjegyezni, hogy egyébként a magyar jog alapján sem feltétlenül tagadta volna ki a családtagokat, viszont ennek ellenére a kötelesrész iránti igény érvényesítését követően is a vagyon jelentősebb része Marta tulajdonát képezte volna.

Ez a munka egy érdekességként kívánt szolgálni, és remélhetőleg egy mélyebb betekintést tud nyújtani az olvasónak ahhoz, hogy megértse, hogy egy ilyen komplex esetben tulajdonképpen hogyan is zajlana az öröklés Magyarországon a munka megírásakor hatályos öröklési jog szerint.

Felhasznált irodalom

1. Csizmazia Norbert: Az új holland öröklési jog. *Polgári Jogi Kodifikáció* 2003/2. 30–38.
2. Orosz Árpád: Öröklési jogunk az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny* 2014/6. 265-272.
3. Vékás Lajos: *Magyar polgári jog. Öröklési jog*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2019.

A gazdasági társaságok öröklési jogi kérdései

1. Bevezetés

Dolgozatomban a gazdasági társaságok öröklési jogi kérdéseit fogom bemutatni, kitekintve a családi vállalkozásokra és az ebben lezajló utódlási folyamatokra. A jelen tanulmány célja, különös figyelmet fordítva arra, hogy olyan kérdésekre keresse a választ, mint az, hogyan jelenik meg a társasági részesedés öröklése az egyes gazdasági társaságoknál, az örökös bevonásával miként és hogyan változik meg a társaságnak a működési feltétele, vagyis, hogy milyen főbb szabályok vonatkoznak egyes társaságoknál az öröklési jogi kérdésekre.

Fontos kiemelni, hogy a családi vállalkozások sajátosságai közé tartozik a család és az üzlet szoros összefonódása, amely érzelmi és személyes kapcsolatokat is beemel a vállalkozás működésébe, ezzel szemben a „hagyományos” gazdasági társaságok racionálisabb, tőkeorientált struktúrával működnek, ahol a döntéshozatal és a működés kevésbé függ személyes kapcsolatokról. Írásomban a négy fő gazdasági társasággal kapcsolatos kérdéseket kívánom részletezni.

2. A családi vállalkozásokról

A családi vállalkozás fogalma jogszabályi szinten nincs definiálva; a jelenlegi szabályozási környezetben alapvetően a mikro-, kis- és középvállalkozásokat szabályozó törvény nyújt jogi keretet. A kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvény céljai között szerepel a magyar gazdaság döntő részét kitevő, a foglalkoztatottak nagy részének munkát adó, az adó és járulékok nagyobb hányadát befizető kis- és középvállalkozások tőkeerejének növekedése melletti elkötelezettség szem előtt tartása, a fejlődésük előmozdítása, verseny- és foglalkoztatási képességük megőrzése. A törvény célja a mikro-, kis- és középvállalkozások meghatározása és olyan gazdasági feltételek kialakítása, amelyek hosszú távon, hazai és uniós szinten egyaránt biztosítják a verseny- és foglalkoztatási képesség növekedését, a versenyhátrányok csökkenését, valamint a vállalkozások Európai Unió követelményeire való felzárkózását.⁵⁴ A családi vállalkozásokat a világ számos országában a gazdaság gerincének tekintik. A *Family Firm Institute* 2017-es adatai alapján a családi vállalkozások világszerte az összes vállalkozás kétharmadát, a tőzsdén jegyzett cégek egyharmadát teszik ki, a GDP 70-90 százalékát adják, és a munkahelyek 50-80 százalékát biztosítják.⁵⁵

⁵³ Nemzeti Községi Egyetem, államtudományi osztatlan mesterképzési szak, 4. évfolyam; Magyary Zoltán Szakkollégium tagja.

⁵⁴ Dúl János: Családi vállalkozások magyar magánjogi adaptációs lehetőségei. In Szalma József (szerk.): *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken – 2018. Éghajlatváltozás és biztonság*. Újvidék, Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, 2020. 229-240. 229.

⁵⁵ Kása Richárd – Radácsi László – Csákné Filep Judit: Családi vállalkozások definíciós operacionalizálása és hazai arányuk becslése a kkv-szektoron belül. *Statistikai Szemle* 2019/2. 146-174.

3. Közkereseti társaság

A gazdasági társaságoknál a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) fogalmaz meg szabályokat öröklési jogi kérdésekre vonatkozóan, és emellett természetesen a további vagyonelemekkel összefüggésben is. A tag halálakor tagsági jogviszonya megszűnik, a tagsági jogokat – mint személyhez fűződő jogokat, ahogy azokat az örökhagyó gyakorolhatta – az örökösök nem szerzik meg. Így az örökös, ha a többi taggal megegyezett léphet be a társaságba, és vagyoni hozzájárulást nem kell teljesítenie tehát örökléssel nem válnak automatikusan a társaság tagjává, vagyis nem az ipso jure szerint örököl.⁵⁶ A Ptk. kimondja, miszerint a meghalt tag örököse, illetve a megszűnt tag jogutódja a társaság többi tagjával való megegyezés alapján a társaságba tagként beléphet. A taggá váló örökös, illetve jogutód nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni.⁵⁷

Nochta Tibor meglátása alapján a meghalt tag örököse, illetve a jogutódlással megszűnt tag jogutódja a tagokkal megállapodhat abban, hogy a közkereseti társaságban társasági jogviszonyt létesít. Ehhez nem szükséges a hagyatéki eljárás jogerős befejezése. A közkereseti társaság tagjának halála esetén figyelemmel kell lennie arra is, hogy ha a közkereseti társaság tagjainak száma egy főre csökken, az ettől számított hat hónapos határidőn belül a társaságnak a nyilvántartó bíróságnál új tagnak a társaságba való belépését kell bejelentenie, vagy a társaság átalakulását, egyesülését, jogutód nélküli megszüntetését kell elhatároznia. A taggá váló örökös, illetve jogutód nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni.⁵⁸

Gál Judit ezt azzal egészíti ki, hogy a Ptk. 3:149. §-a a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 103. §-ában foglaltakkal azonos szabályozást tartalmaz, amikor deklarálja, hogy a tag örököse, illetve a megszűnt tag jogutódja a társaságba tagként beléphet, amelyhez azonban az szükséges, hogy a többi tag hajlandó legyen vele társulni, és az ezzel kapcsolatos társasági szerződésmódosítást vele megkössék. Az következik ebből, hogy a társaságba ily módon belépő örökös/jogutód külön vagyoni hozzájárulást nem köteles teljesíteni, hiszen a társaság vagyonának belépésekor is részét képezi az a vagyoni részesedés, amely jogelődje révén egyébként őt illetné. (Ettől függetlenül az sem lehetetlen, hogy ezen az értéken felül mégis vállalja további vagyoni hozzájárulás teljesítését.)⁵⁹

Gárdos István szerint, ha egy közkereseti társaság tagja meghal, akkor a társasági jogai és a tagsággal járó kötelezettségei nem kerülnek át az örökösre, és azok nem képezik a hagyaték részét. Az örökös tehát nem válik automatikusan a társaság tagjává, amit a közkereseti társaság személyegyesítő jellege magyaráz. Hasonlóan, ha a tag jogutódlással szűnik meg, a többi tag nem köteles elfogadni a jogutódot tagként. Azonban, ha a társasági részesedésnek van vagyoni értéke, az átszáll az örökösre vagy jogutódra, aki ezt elszámolással érvényesítheti a társasággal szemben. Ha a többi tag elfogadja az örököst vagy jogutódot a társaság tagjaként, akkor egy megállapodás révén ő taggá válhat. Ilyenkor nincs szükség külön vagyoni hozzájárulásra, mert

⁵⁶ Dúl János: *A társasági jog és az öröklési jog kapcsolódási pontjai osztrák jogi fragmentumokkal*. PhD-értekezés. Szegedi Tudományegyetem, 2018.

⁵⁷ Ptk. 3:149. §.

⁵⁸ Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok Nagykommentárja*. Budapest, Opten Kiadó, 2014.

⁵⁹ Csehi Zoltán (főszerk.): *2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2021.

az új tag a volt tag helyére lép. Ugyanakkor az örökös vagy jogutód nem jogosult a társasággal szemben az elszámolásra vagy a jogelőd vagyoni részesedésének kiadására.⁶⁰

Anka Tibor még ezt azzal egészíti ki, hogy az örökhagyó jogán történő belépés nem kikényszeríthető jog, hanem azon múlik, hogy ebben az örökös a társaság tagjaival meg tud-e állapodni, ezért a hagyaték megnyíltával a társaságok esetében az örökösre megnyílt jogosultság (belépésre való jog, belépés hiányában az elszámolásra való jog) a hagyatéki eljáráson belül szabadon átruházható. Hiszen a társaság szempontjából egyik sem jelent kényszert, a társaság maga dönti el, hogy a szóban forgó személyt hajlandó-e tagként felvenni vagy sem, az pedig a társaság számára ugyancsak közömbös, hogy személy szerint kivel számol el, az örökössel, vagy azzal, akire az örökös ezeket a jogait átruházta, ilyen megegyezés nélkül pedig, hogy vele a társaság a társaságtól megváló taggal történő elszámolás szabályai szerint elszámoljon, és a követelését, a társaságtól megváló tag a vonatkozó szabályok szerint a társaság kielégítse.⁶¹

4. Betéti társaság

A betéti társaságnál feltétel, hogy legyen beltágja és kültagja. Ha valamennyi beltág vagy valamennyi kültag tagsági jogviszonya megszűnik, az ettől számított hat hónapos határidőn belül a társaságnak be kell jelentenie a nyilvántartó bíróságnak, hogy a társasági szerződés megfelelő módosításával helyreállította a betéti társaságként való működés feltételeit, vagy azt, hogy a betéti társaságot közkereseti társasággá alakította át, vagy azt, hogy a társaság átalakulását, egyesülését, jogutód nélküli megszűntetését elhatározta.⁶² A Ptk. kimondja: „A betéti társaságra - az e címben foglalt eltérésekkel - a közkereseti társaságra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.”⁶³

Gál Judit is állás foglal amellett, hogy a betéti társaságra a közkereseti társaság előírásait kell megfelelően alkalmazni, azoknak az eltéréseknek a figyelembevételével, amelyeket a Ptk. 3:154–3:158. § határoz meg. Nem lehet megvárni a meghalt beltág vagy kültag pótlásával a hagyatéki eljárás jogvesztő befejezését, a hiányzó beltág, illetve kültag helyére a halál időpontjától számított hat hónapon belül valakit találni kell. Az *ex lege* megszűnés elkerülhető, ha a társasági szerződés megfelelő módosításával a bt.-kénti működés feltételeit helyreállítják, vagy kkt.-vá történő átalakulás mellett döntenek, vagy azt, hogy a társaság átalakulását, egyesülését, jogutód nélküli megszűnését határozták el.⁶⁴

Anka Tibor állásfoglalása az, hogy a törvénykönyv 2021. július 1. napjával módosult szabályai szerint a közkereseti társaság vagy a betéti társaság tagjának halála, a tagok létszámának ezzel egy főre csökkenése, újabb tag felvétele hiányában hat hónap elteltével sem jár a társaság törvénynél fogva történő (automatikus) megszűnésével. Vagyis a közkereseti társaság és a betéti társaság tagjának halála a Ptk. rendelkezései szerint már nem úgy veszélyezteti a társaság működését ahogy korábban, ha ezzel a társaság taglétszáma egy főre csökkent.⁶⁵

⁶⁰ Gárdos Péter - Vékás Lajos (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2021.

⁶¹ Anka Tibor: *Öröklési jog. Hagyatéki eljárás*. Budapest, ORAC Kiadó, 2023.

⁶² Dúl (2018).

⁶³ Ptk. 3:155. §.

⁶⁴ Csehi (2021).

⁶⁵ Anka (2023).

Nochta Tibor és Gárdos Péter is az a véleménye, hogy a betéti társaság jogi jellegét tekintve egy sajátos szerkezetű társaság, azonban struktúrája lehetséges tevékenységi körei és működésének szabályozásra váró kérdései tekintetében nem különbözik a közkereseti társaságtól. A betéti társaság a jegyzett tőke minimum hiányának és felelősség korlátozásának lehetőségével egyfajta átmenetet jelent a közkereseti társaság és a korlátolt felelősségű társaságok között.⁶⁶ Emellett még Gárdos Péter részletezi, hogy ilyen módon a betéti társaságok szabályozása egy további réteget foglal magában. Alkalmazásra kerülnek a közkereseti társaság szabályai, egy szinttel feljebb pedig alkalmazandók a gazdasági társaságok általános szabályai, majd a jogi személyek általános szabályai következnek, sőt mindezek felett a polgári jogi alapelveit megfogalmazó Ptk. Bevezető rendelkezések sem hagyhatók figyelmen kívül.⁶⁷ Nochta Tibor kiemeli azt is, hogy ha a betéti társaságnak csak egy tagja marad, ilyen helyzetben gondoskodni kell a társasági szerződés módosításáig, vagy a szerződés módosításának hiányában a jogutód nélküli megszűnéséig, vagy a felszámoló kirendeléséig a vezető tisztségviselő személyéről. A Ptk. szerint ebben az esetben az a tag minősül vezető tisztségviselőnek, aki megfelel a vezető tisztségviselőre vonatkozó törvényi előírásoknak. Arra az átmeneti időre, amely alatt a társaságnak nem marad vezető tisztségviselője, a törvény a kültagok számára is biztosít ilyen jogkört.⁶⁸

Öröklés esetén hasonló a helyzet, mint a kkt.-nál. Anka Tibor megerősíti, hogy a közkereseti társaság (kkt.) és a betéti társaság (bt.) tagi részesedése nem öröklhető. Az örökhagyó halálával a tagsági viszony megszűnik, és nem száll át automatikusan az örökösre. Az örökhagyó tagi részesedése a hagyaték részét képezi, de az örökös nem válik a társaság tagjává. Az örökösnek lehetősége van a társaság tagjaival való megegyezés alapján tagként belépni a társaságba, amit a Ptk. 3:149. § biztosít. Fontos, hogy az örökös csak akkor léphet be, ha a társaság többi tagjával erről megállapodásra jut. Ha az örökös nem lép be a társaságba, akkor jogosult arra, hogy az örökhagyóval való elszámolás szabályai szerint a társaság elszámoljon vele, és kiadja neki a társaságból való távozó tagot megillető vagyoni részt a Ptk. 3:150. § alapján. A belépési jog nem átruházható másra, mivel az örökös még nem válik taggá, csak belépési joga van. Ezt a jogot az örökösök egymás között egyezséggel oszthatják meg, hogy melyikük gyakorolhatja a belépést, de más személyekre nem ruházható át.⁶⁹

5. Korlátolt felelősségű társaság

A korlátolt felelősségű társaság vegyes típusú társaság, amely magába foglalja a személy- és tőkeegyesítő elemeket is. Az üzletrészek a tagok tulajdonában állnak, a mértékük eltérő is lehet. Az üzletrész öröklési jogi szempontból az örökhagyó halálával a jogutódjára száll. Azonban, hogy az örökös taggá válhasson, tagjegyzékbe való bejegyzési kérelmet kell intéznie az ügyvezetőhöz. Ha az örökös nem válik taggá, a társaság tartozásaiért az örökhagyó üzletrésze arányának megfelelően az üzletrésszel felel. Ez a felelősség az örökhagyó haláláig, tehát az örökhagyó tagsági viszony megszűnéséig keletkezett társasági tartozásokra terjed ki.⁷⁰

Több örökös egy üzletrész eszmei hányadok szerinti öröklése nem érinti az üzletrész egységességét. Az örökösök az örökhagyó jogutódjaként egyetlen tagként/tulajdonosként jelennek meg a társaságban, nevükben közös képviselő járhat el (a tulajdonostársak egyike), a

⁶⁶ Oszovits (2014).

⁶⁷ Gárdos – Vékás (2021).

⁶⁸ Oszovits (2014).

⁶⁹ Anka (2023).

⁷⁰ Dúl (2018): 98.

kötelezettségek teljesítése tekintetében pedig egyetemleges helytállási kötelezettséggel és felelősséggel tartoznak.⁷¹

Metzinger Péter írásában többek között megemlíti azt is, hogy a korlátozott felelősségű társaság tagjainak befektetése (törzsbetétje) a társaság jogalanyiságának megszerzésével (nyilvántartásba vételével) jön létre, vagyis a befektetésből üzletrész lesz. Az üzletrész vagyoni értékkel bír, forgalomképes, immateriális jószág. A Ptk.-t megelőző szabályozás kapcsán volt olyan bírósági döntés, mely szerint az üzletrész a Ptk. értelmében nem minősült dolognak (Csongrád Megyei Bíróság 1.Gf.40.015/1999/3. sz. határozat), és olyan is, mely szerint az üzletrész eszmei dolog, amely tekintetében az 1959-es Ptk.-nak a dolog tulajdonának átruházásra vonatkozó szabályai az irányadóak (Legfelsőbb Bíróság Cgf.II.32.228/1992. sz. határozat). Az üzletrész a Ptk. 5:14. §-ának nyelvtani értelmezése szerint nem minősül dolognak, az vagyoni értékű jog, ami sem elektronikus, sem papírformátumban nem állítható elő, nem értékpapír, az a tagi minőségből következik, amit a cégnyilvántartás és a tagjegyzék igazol. A tag jogilag az üzletrésze és nem a társaság mint önálló jogalany tulajdonosa lesz. Az üzletrész mértéke főszabályként a törzsbetét mértékéhez igazodik, amitől azonban a társasági szerződésben el lehet térni: a tagok dönthetnek úgy is, hogy az azonos mértékű törzsbetétet teljesítő tagok eltérő mértékű üzletrészhez jutnak, ami lényegében azt jelenti, hogy a magasabb üzletrészhez jutó tag „névérték alatt”, míg a törzsbetétjénél alacsonyabb értékű üzletrészt szerző tag a „névérték felett” szerez üzletrészt. Az üzletrész névértéke és annak értéke természetesen eltérhet egymástól: a társaság eredményes működése esetén az üzletrész értéke nőni, veszteséges működés esetén pedig csökkenni fog. A társaság gazdasági eredményessége függvényében folyamatosan változik. Az azonos mértékű üzletrészekhez főszabályként azonos társasági jogok fűződnek. Ettől azonban a társasági szerződésben el lehet térni, és úgynevezett különjogos üzletrészeket lehet kialakítani,⁷² ezt kiegészítve Orosz Árpád gondolataival, amely biztosíthat a törzsbetét arányokhoz képest eltérő (többszavazat, vétőjog, együttdöntési jog, szavazategyenlőség esetére szóló döntési jog stb.) szavazati jogot.⁷³

Az üzletrész a jogi értelemben létező társaságban fennálló jogokat és kötelezettségeket foglalja magában, időben tehát csak a társaság cégbejegyzésétől kezdődően beszélhetünk róla. Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy még be nem jegyzett társaságban szerzett jogokról ne lehetne rendelkezni. Ugyanúgy, ahogy nem létező, a jövőben létrejövő dologra vonatkozóan is lehet érvényes szerződést (például tulajdonátruházó szerződést) kötni, a még nem létező üzletrész is lehet szerződés tárgya, ám a teljesítés (például az üzletrész átruházása) csak az üzletrész létrejötté, azaz a társaság cégbejegyzése után történhet meg. Az üzletrész fogalmát érintő bírósági döntés született egy tag halálával kapcsolatos ügyben, ahol a Kúria által is megerősített bírósági állásfoglalás azt mondta ki, hogy az üzletrész öröklésével az örökös még nem válik a társaság tagjává, hanem csak akkor, ha az erre irányuló szándékát, továbbá a társasági szerződés magára nézve kötelező voltának az elismerését kifejezett nyilatkozat formájában közli a társasággal, annak képviselőjéhez vagy, ha éppen az elhunyt tag volt a képviselő, akkor a társaság valamennyi tagjához intézett nyilatkozat útján (BH2020. 19.) A döntés szétválasztja az üzletrész öröklését és a társasági tagság megszerzését. Ezzel kapcsolatban felmerül, hogy ha az örökös nem kíván belépni a társaságba, akkor mi történik a tagsági jogokkal, mivel azok az üzletrészhez kötődnek. Az örökös a tagsági jogokat az üzletrész megszerzésével jogosult, de ha nem lép be, a jogokat nem lehet tőle elvonni.⁷⁴

⁷¹ <https://www.jogiforum.hu/cikk/2019/04/08/oroklesi-kerdesek-a-tarsasagi-jogban/> (2025. 03. 18.)

⁷² Csehi (2021).

⁷³ Oszovits (2014).

⁷⁴ Csehi (2021).

Az üzletrész a tulajdonos vagyonának része, ezért örökölhető, illetve jogalanyisággal bíró szervezet megszűnése esetén is átszáll a jogutódra. A kft. személyegyesítő jellegének újabb jele, hogy halál, illetve megszűnés esetére végső soron kizárható az üzletrész tulajdonjogának átszállása azzal, hogy a jogutóddal természetesen el kell számolni, hiszen különben az üzletrész uratlanná válna, a tag jogutóda pedig indokolatlan vagyoni hátrányt szenvedne el. A Ptk. az elszámolással kapcsolatban azt a feltételt szabja, hogy az üzletrész forgalmi értékét kell kifizetni a jogutódnak.⁷⁵

A Ptk. 3:170. §-a szerint az örökös az üzletrészt mindig megörökli, az rá mindig átszáll, de megtagadható az örökösnek a tagjegyzékbe való bejegyzése. A Ptk. szerint uratlan üzletrész már nincs, az örökös azt megörökli.⁷⁶

Ha a korlátolt felelősségű társaság természetes személy tagja meghal, vagy jogi személy tagja jogutóddal megszűnik, az örökös vagy a jogutód kérheti a társaság ügyvezetésétől a tagjegyzékbe történő felvételét, ehhez azonban az örökösi vagy jogutódi minőség igazolása szükséges; továbbá nyilatkoznia kell arról, hogy a társasági szerződés rendelkezéseit megismerte, és azt magára nézve kötelezőnek ismeri el. A korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése rendelkezhet úgy is, hogy az abban megjelölt tagok az üzletrész magukhoz váltásáról dönthetnek, kizárva ezáltal a jogutód vagy az örökös taggá válását. Ennek feltétele, hogy az örökös vagy a jogutód bejegyzési kérelmének hatályossá válásától számított 30 napos jogvesztő határidőn belül nyilatkozzanak arról, hogy az üzletrészt magukhoz kívánják-e váltani. Amennyiben igen, az örökössel vagy jogutóddal el kell számolni, a meghalt tag tagsági jogviszonyának megszűnése esetére járó vagyoni hányadot az örökös/a jogutód részére ki kell adni, akinek a felelőssége a társaság vagyona által nem fedezett és a tagsági jogviszony fennállása alatt keletkezett tartozásokért a juttatott vagyonhányad erejéig fennáll. A tag halálával a közte és a társaság közötti tagsági jogviszony megszűnik, a társaság és az örökös között pedig új tagsági jogviszony keletkezik. A tagok a társasági szerződésben az örökös vagy a jogutód taggá válását ki is zárhatják, ez esetben a meghalt vagy jogutód nélkül megszűnt tag üzletrészeének forgalmi értékét az örökös(ök) vagy jogutód(ok) részére ki kell adni, aki(k)nek a felelőssége korlátozott, a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felelnék (*cum viribus*), ha ezek nincsenek a birtokában, akkor öröksége erejéig saját vagyonával felel az örökös (*pro viribus*). Amennyiben jogutódlás folytán az örökös vagy a jogutód nem válik a társaság tagjává, mert magához váltás történt, vagy a társasági szerződés annak lehetőségét kizárja, a legfőbb szerv az üzletrész bevonásáról köteles határozni.⁷⁷

6. Részvénytársaság

A részvénytársaság esetében a részvény a Ptk. 5:14. § (2) bekezdése alapján tulajdonjog tárgyaként viselkedhet, éppen ezért örökölhető. A részvényes személyében bekövetkező változás tipikusan szerződésen alapul, de más jogi tények, így pl. öröklés vagy jogutódlás is eredményezhetik, figyelemmel az Ötödik Könyv rendelkezéseire is.⁷⁸

⁷⁵ Csehi (2021).

⁷⁶ Anka (2023).

⁷⁷ Dúl János – Lehoczki Zóra Zsófia – Papp Tekla – Veress Emőd (szerk.): *Társasági jogi lexikon*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

⁷⁸ Dúl (2018).

A Ptk. kimondja, hogy a részvény a kibocsátó részvénytársaságban gyakorolható tagsági jogokat megtestesítő, névre szóló, névértékkel rendelkező, forgalomképes értékpapír.⁷⁹

A részvénytársaság definíciója szerint a társaság részvényeket bocsát ki, amelyek tagsági jogokat testesítenek meg és forgalomképesek. A Ptk. lehetővé teszi, hogy egy részvény közös tulajdonban legyen több személy között, de a részvények nem oszthatók meg fizikailag. Ha több részvény van közös tulajdonban (pl. öröklés révén), azok nem oszthatók fel, de újraoszthatók a tulajdonosok között. A közös tulajdonú részvények esetén a tulajdonosokat egy tagnak tekinti a társaság, akik jogait csak közös képviselőjük útján gyakorolhatják, és egyetemlegesen felelősek a kötelezettségeikért. A közös tulajdon belső kérdései a közös tulajdonra vonatkozó általános szabályok szerint rendeződnek.⁸⁰

A részvényes jogait csak akkor gyakorolhatja, ha a részvényét bejegyzik a részvénykönyvbe [Ptk. 3:254. § (1) bek.]. Emellett az alapszabályban korlátozható a részvény átruházása, és szükség lehet a társaság beleegyezésére is (Ptk. 3:219. §). A közös tulajdonú részvényeknél, ha a részvénynek több tulajdonosa van, akkor közös képviselőjükön keresztül gyakorolják a jogait, és a kötelezettségeikért egyetemlegesen felelnek. A tulajdonosok egymás közötti viszonyát a közös tulajdonra vonatkozó szabályok szerint rendezhetik, nem társasági jogi kérdésként. A részvények esetében a szavazati jogot a tulajdonosok közötti hányad alapján kell meghatározni, és a közös képviselő a többségi akaratnak megfelelően szavaz.⁸¹ A Ptk. elismeri, hogy egy részvény nem minden esetben forgalomképes, például a Magyar Fejlesztési Bank részvényei nem forgalomképesek. A részvény öröklése a törvény erejénél fogva történik, és az örökösök arányában öröklik a részvényt. Az öröklési eljárás során a részvény tulajdonosváltása a hagyatékátadó végzés vagy jogerős bírói ítélet alapján történik, a több örökös által tulajdonolt részvényt a kft.-re vonatkozó szabályozási struktúrával kezeli, vagyis a több örökös egy részvényesnek, egy tagnak számít, és egyetemlegesen gyakorolják jogait a társasággal szemben.⁸²

Megemlítendő a dolgozói részvény, ez a Ptk. által nevesített részvényfajta, amely korlátozottan forgalomképes, mivel csak a részvénytársaságnál teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók részére bocsátható ki, és csak ezen személyek, valamint az alapszabályban meghatározott, a részvénytársasággal korábban munkaviszonyban álló személyek számára ruházható át. Ha a dolgozói részvény tulajdonosa meghal, és az örököse nem a részvénytársaság munkavállalója, így a részvény tartós tulajdonban tartására nem jogosult, ebben az esetben az örökös az örökhagyó halálától; hagyatéki eljárás esetén a hagyaték teljes hatályú átadásáról rendelkező hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedése napjától; hagyatéki per esetén a bírósági ítélet jogerőre emelkedése napjától számított 6 hónapot követő első közgyűlésig jogosult a részvény átruházására, ennek hiányában a részvénytársaság a határidő lejártát követő első közgyűlésen dönthet a dolgozói részvény bevonásáról vagy más részvényfajtvá történő átalakításáról azzal, hogy az örököst a részvény névértékének megfelelő összeg illeti meg.⁸³ Ha a volt munkavállaló, illetve az örökös a számára biztosított határidő alatt a dolgozói részvényt nem ruházta át, a részvénytársaság a határidőt lezáró közgyűlésen határozhat a dolgozói részvény bevonásáról vagy arról, hogy a dolgozói részvényt más részvényfajtvá átalakítva értékesíti. Ebben az esetben a volt munkavállalót, illetve örökösét a részvény névértéke illeti

⁷⁹ Ptk. 3:213. § (1) bek.

⁸⁰ Gárdos – Vékás (2021).

⁸¹ Osztovits (2014).

⁸² <https://www.jogiforum.hu/cikk/2019/04/08/oroklesi-kerdesek-a-tarsasagi-jogban/> (2025. 03. 18.)

⁸³ Dúl – Lehoczki – Papp – Veress (2019).

meg, amelyet a részvény bevonásától vagy átruházásától számított harminc napon belül kell kifizetni.⁸⁴

7. Generációváltás

Kitekintésként még néhány kérdést emelek ki a családi vállalkozásokkal és az utódlási folyamattal kapcsolatban. A családi vállalkozások olyan vállalatok, amelyeknél a család, illetve annak szövetsége döntő befolyással van a vállalkozás működésére és fejlődésére.⁸⁵ Amennyiben Európára tekintünk, a legrégebbi családi vállalkozás az 1000-ben alapított olasz *Fonderia Pontificia Marinelli*, amely harangöntéssel foglalkozik. A legrégebbi hazai családi vállalkozás a Zwack Unicum Nyrt., amelyet 2008 óta a 6. generáció tagjai irányítanak. Emellett további ismert magyar családi vállalkozások közé tartozik a Bérés, a Cserpes és az Oázis.⁸⁶ Sajátosságuk, hogy a család és az üzlet szorosan összekapcsolódik. A családi vállalkozások hátránya, hogy a gazdasági és érzelmi kérdések összemosódása kockázatot jelent. Mivel ezeket a cégeket is emberek irányítják, elkerülhetetlen a családi élet és a vállalati érdekek ütközése. A kihívás az, mely család hogyan képes hatékonyan egyensúlyba hozni ezt a kettősséget.⁸⁷ Egy családi vállalkozás életében kikerülhetetlenül elérkezik az a pont, különböző gazdasági és élethelyzetektől függően, amikor a vállalat vezetőjében felmerül saját pozíciójának, valamint a cég átadásának gondolata. A sikeres utódlás alapja a tudatos tervezés. A családi vállalkozások életében az utódlás talán az egyik leginkább konfliktusokkal terhelt folyamat a kimondott és kimondatlan elvárások, az előd és az utód, illetve a potenciális utódok közötti versengés, a változás okozta bizonytalanság miatt. A vállalkozás átvételére különböző lehetőségek léteznek:

- vállalkozás megosztása: ha a testvérek közötti rivalizálás lehetetlenné teszi, hogy a következő generáció együtt dolgozzon, érdemes megfontolni a vállalkozás szétosztását, amit az utódok önállóan működtethetnek;
- vállalkozás „eladása”: az eladás jobb megoldás, mint az erőltetett átadás;
- nem családtag menedzser kinevezése: ha nincs megfelelő ember a családon belül, sok családi vállalkozásban döntenek úgy, hogy külső menedzsert bíznak meg a vállalat irányításával;
- interim menedzser alkalmazása: ha az utódlás akadályai csak ideiglenesek (például az utód még nem szerezte meg az átvételhez szükséges tapasztalatot), átmeneti időre, amíg a családi utód nem veszi át a stafétát, családon kívüli vezetőt bíznak meg a cég irányításával.⁸⁸

Ahhoz, hogy a legjobb módszert megtalálja az előd, először tisztában kell azzal lenni, hogy a következő generáció, azaz például a gyermekek, alkalmasak-e a vállalkozás átvételére, valamint megvan-e bennük a kellő motiváció, amely leginkább az élők közötti generációváltásra vonatkozik.⁸⁹

Felhasznált irodalom

1. Anka Tibor: *Öröklési jog. Hagyatéki eljárás*. Budapest, ORAC Kiadó, 2023.
2. Csákné Filep Judit: *Családi vállalkozások – Fókuszban az utódlás*. PhD-értekezés. Budapest, 2012.

⁸⁴ Ptk. 3:237. §

⁸⁵ <https://ktk.pte.hu/hu/blog/generaciovaltas> (2025. 03. 18.)

⁸⁶ Dúl (2020).

⁸⁷ <https://ktk.pte.hu/hu/blog/generaciovaltas> (2025. 03. 18.)

⁸⁸ Csákné Filep Judit: *Családi vállalkozások – Fókuszban az utódlás*. PhD-értekezés. Budapest, 2012.

⁸⁹ <https://alianthungary.com/felkeszules-a-ceges-generaciovaltasra-12-lepesben/> (2025. 03. 18.)

3. Csehi Zoltán (főszerk.): *2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2021.
4. Dúl János: Családi vállalkozások magyar magánjogi adaptációs lehetőségei. In Szalma József (szerk.): *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken – 2018. Éghajlatváltozás és biztonság*. Újvidék, Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, 2020. 229-240.
5. Dúl János: *A társasági jog és az öröklési jog kapcsolódási pontjai osztrák jogi fragmentumokkal*. PhD-értekezés. Szegedi Tudományegyetem, 2018.
6. Dúl János – Lehoczki Zóra Zsófia – Papp Tekla – Veress Emőd (szerk.): *Társasági jogi lexikon*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.
7. Gárdos Péter - Vékás Lajos (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2021.
8. Kása Richárd – Radácsi László – Csákné Filep Judit: Családi vállalkozások definíciós operacionalizálása és hazai arányuk becslése a kkv-szektoron belül. *Statisztikai Szemle* 2019/2. 146-174.
9. Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok Nagykommentárja*. Budapest, Opten Kiadó, 2014.

Az állam és a helyi önkormányzatok törvényes öröklése

1. Bevezetés

Azért választottam ezt a témát, mert a magánjog és közjog sajátos vegyülete fedezhető fel egy nem régi jogszabálmódosításban, amellyel érdemes foglalkozni tudományos szinten. Dolgozatomban kitérek a törvényes öröklés közjogi szereplőinek rövid történeti áttekintésére, nemzetközi téren való összehasonlításukra és dogmatikai alapjukra.

Elsősorban fontosnak tartom leszögezni, hogy a tanulmányom középpontjában a helyi önkormányzatok állnak, amelyek nem tévesztendőek össze a nemzetiségi önkormányzatokkal.

2022-ben az Országgyűlés módosította a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényt (Ptk.). A jogszabálmódosítás, amely 2023. július 1-jétől hatályos, törvényes örökössé tette az önkormányzatokat. Az örökhagyó az esetek kisebb százalékában végrendelkezéssel rendezi jogai és kötelezettségei öröklését, azonban, ha végrendelkezés nem lelhető fel, jogszabályon alapuló, úgynevezett törvényes öröklés lesz a követendő jogintézmény. A hagyaték megnyílása után első sorban a leszármazók és a közeli hozzátartozók örökölnék. Abban az esetben viszont, hogy ha a Ptk. által nevesített törvényes örökösök visszautasítanak az örökséget, vagy egyébként kiesnek az öröklésből, a helyi önkormányzatok fognak örökölni, és majd ha az önkormányzat az örökséget visszautasítja, az állam következik, akinek már nincsen lehetősége visszautasítani az örökséget.⁹¹

Két állítást fogalmazok meg, amit a tanulmányban megvizsgállok a fenti jogszabálmódosításon kívül. Az első állításom szerint Magyarország jogtörténetében nem lelhető fel olyan jogszabály, amely a helyi önkormányzatokat teszi meg törvényes örökössé, megilletné mellette a hagyaték visszautasításának joga. A második állítás pedig, hogy az állam megjelenése az öröklési jogi jogviszonyokban elsődlegesen zártkörűen működő részvénytársaságok formájában történik.

2. Rövid jogtörténeti kitekintés

Az állam sajátos öröklési jogi szerepe már Werbőczy Hármaskönyvében is megjelenik. Itt még a király az mint jogi személy, akihez visszaszállnak az adománybirtokok abban az esetben, ha annak nincsen örököse. Kasuba Róbert gondolatmenetét követve a következő állomásunk az állam öröklési jogi fejlődésében a királyi fiscus örökösödéséről szóló 1715. évi XXVI. törvénycikk, amely az öröklés három szabályát állítja fel.⁹² Azok a birtokok, amelyek királyi adományozással kerültek az örökhagyóhoz, és nincsen örökös, a királyra szállnak vissza; abban az esetben is a király lesz az örökös, ha ideiglenes jogcímen adományozta a telket; illetve azok a birtokok, amelyek a fentiekén kívül esnek, azokról az örökhagyó szabadon végrendelkezhetett.

⁹⁰ Nemzeti Közszerológiai Egyetem, államtudományi osztatlan mesterképzési szak, 3. évfolyam; Magyary Zoltán Szakkollégium tagja.

⁹¹ Vö. Ptk. 7:74. §

⁹² Kasuba Róbert: Az önkormányzat mint (szükségszerű) törvényes örökös öröklésének néhány kérdése egyes európai országokkal összevetésben. *Családi Jog* 2024/2. 32-38.

Utolsó állomásunk a magyar polgári törvénykönyvek előtt az 1848. évi XV. törvénycikk, amiben kimondják, hogy az ösiség véglegesen eltörlésre kerül, és minden ilyen nemű per felfüggesztésre kerül.

Az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. törvénycikk az állam öröklésével kapcsolatos eljárásokat is rendezi. A törvénycikk rendelkezései alapján, ha a végrendelet nem tartalmazott konkrét személyeket, a további örökösök egy éves jogvesztő határidőn belül jelentkezhettek örökségükért. Ha erre nem került sor, az állam volt a szükségszerinti örökös.

Sorunkban a következő jogszabály, az 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről (rég Ptk.). Az állam itt mint szükségszerű törvényes örökös jelenik meg.⁹³ Mindez abban nyilvánul meg, hogy az állam minden esetben örököl, amikor nincsen más örökös, vagy pedig mindegyikük visszautasította az örökséget, vagy kiesett az öröklésből. Az államnak mint örökös azonban nem csupán jogai vannak az örökség felett, de kötelezettségei is, pont úgy, mint más örökösöknek is. Általánosan ez a hagyatéki tartozások kielégítését jelenti, amely költségek a méltó temetéssel, hagyományon és meghagyással fennmaradt költségeket és az örökhagyó tartozásait foglalják magába.⁹⁴

3. A Polgári Törvénykönyv napjainkban és a törvénymódosítás

Az állam szerepe a hatályos Polgári Törvénykönyvvel sem változott lényegében. Összegezve eddigi szerepét, az állam mint egyetlen közjogi szereplő az öröklési jogban, csak szükségképpen örökölhette, abban az esetben, ha eleve nem is volt vagy kiesett minden más lehetséges örökös. Ebben az esetben azonban az állam köteles volt kielégíteni a hagyatéki tartozásokat is. Természetesen az állam más módon is örökölhette, például végrendelettel, így akár öröklési szerződéssel is.

Úgy gondolom, fontos bizonyos részletszabályokban is elmerülnünk ahhoz, hogy az államnak mint örökösnek megérthessük jogi természetét. Az állam kezébe került vagyon feletti jogok rendeltetésszerű gyakorlását a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény és az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény részletezi. Az állam akaratát egy magánjogi szereplő tolmácsolja a külvilág felé, amelyet a főszabály szerint a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zártkörűen Működő Részvénytársaság valósít meg.⁹⁵

Amint már említettem, az állam örökölhette szerződés útján is vagyont. Ehhez szükséges, hogy tisztázzuk, mi az az öröklési szerződés. Az öröklési szerződés a Ptk. 7:48. § (1) bekezdése alapján azt jelenti, hogy az örökhagyó a vele szerződő felet a magának, illetve a szerződésben meghatározott harmadik személynek nyújtandó tartás, életjáradék, illetve gondozás ellenében – vagyona, annak egy meghatározott része vagy meghatározott vagyontárgyak tekintetében – örökösevé nevezi; a másik fél kötelezettséget vállal a tartás, életjáradék, illetve gondozás teljesítésére.

Ilyen eseteknél elsődlegesen a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. fog eljárni, amelynek száz

⁹³ Régi Ptk. 674. §

⁹⁴ Vö. Ptk. 7:94. §

⁹⁵ 55/2024. (XII. 30.) NGM rendelet az állam öröklése és az államot megillető egyéb jogok gyakorlása esetén a magyar állam képviseléről, valamint egyes miniszteri rendeletek hatályon kívül helyezéséről.

százalékos részesedése van a NET Életjáradék Zrt. nevezetű cégben.⁹⁶ Fontos még ezen felül megemlíteni a 2010-es években indult „Termőföldért életjáradék” programot, amely célkitűzése az állami agrárgazdaság fejlesztése volt.

A már említett törvénymódosítás a helyi önkormányzatokat mint törvényes örököszt vezette be jogrendszerünkbe. Öröklési jogi viszonylatban részben hasonlatos az önkormányzat az államhoz, azonban fontos eltérés, hogy az önkormányzat az állammal szemben már visszautasíthatja az örökséget, ezzel kissé a természetes személyekre emlékeztetve minket.

Most, hogy érintettük az önkormányzat öröklési jogi szerepét, vegyük át magát a jogszabály módosításnak a szövegét:

Ptk. 7:74. § [Az állam szükségképpen törvényes öröklése és az önkormányzat törvényes öröklése]

(1) Más örökös hiányában – ideértve azt is, ha a települési önkormányzat mint törvényes örökös az örökséget visszautasítja – az állam a törvényes örökös.

(2) Az államot mint törvényes örököszt az örökség visszautasításának joga nem illeti meg.

(3) Az (1) bekezdéstől eltérően az örökhagyó tulajdonát képező belföldi ingatlan esetében más örökös hiányában – ide nem értve, ha az örökhagyónak az örökség visszautasítása folytán nincs más örököse – az ingatlan fekvése szerinti települési önkormányzat a törvényes örökös.

(4) A (3) bekezdés szerinti öröklés alá esik az ingatlanon található azon ingó dolog is, amely az örökhagyó tulajdonában állt halálakor.

(5) Nem esik a (3) bekezdés szerinti öröklés alá azon ingatlan, amelynek bármely alrészlete állami tulajdonba kerülése esetén a nemzeti földalapról szóló törvény hatálya alá tartozna, vagy gazdaságnak minősülő dologösszesség részét képezi.

A törvény alapján az örökhagyó által hátrahagyott ingatlan fekvése helye szerinti önkormányzat lesz az, aki majd az állam előtt örökölhét mint törvényes örökös.⁹⁷ Viszont nem csupán az ingatlant fogja örökölni a helyi önkormányzat, de az ingatlanon található ingóságokat is.

4. A jogszabálymódosítás dilemmái

A jogszabály szövegezése kiemeli, hogy a helyi önkormányzatok kizárólag azokat az ingó dolgokat öröklék, amelyek a helyi önkormányzat illetékessége szerinti telken belül helyezkednek el. Sajátos kérdésnek tartom a rendelkezést, abban az esetben, ha az elhunyt autója éppen az ingatlan előtt parkol és nem az udvarban. Ebben az esetben a személygépjármű már nem képezné a helyi önkormányzatok tulajdonát öröklés után.

⁹⁶ <https://www.mnv.hu/net-eletjaradek-zartkoruen-mukodo-reszvenytarsasag>

⁹⁷ Ptk. 7:74. §

4.1 Mi történik, ha az ingatlanon kívül van az egyik, örökhagyó tulajdonában állt ingó dolog?

Szécsényi-Nagy Kristóf közjegyző az Index cikkében⁹⁸ taglalta, hogy a jogszabály szövege alapján miért lehet fontos, hogy az autót a telek előtti területen vagy pedig az annak területét képező parkolóban tartják-e.

Ugyanis ha az autó a telken van az örökhagyó halálakor, akkor abban az esetben az önkormányzat lesz az autó tulajdonjogát megszerző törvényes örökös. Viszont akkor, ha a telek előtt parkolt az autó, jogosan vetődik fel a kérdés, ebben az esetben ki örökölhet. Úgy gondolom, mivel további örökös nem maradt, az örökös az állam lehet, mivel nem az örökhagyó ingatlanján van a jármű, hanem közterületen.

A fentiekből adódóan furcsa helyzet alakul ki, pont általában az önkormányzat tulajdonát képező területen lévő autót nem az önkormányzat kapja meg ilyen tényállás esetén, amely véleményem szerint további szabályozásra szorul.

5. Összegzés

A helyi önkormányzat törvényes örökössé válásával módosult a törvényes öröklés sorrendje, jelentős változást hozva ezzel a magyar jogba; ellenben vannak olyan kérdések, amik a gyakorlatban relevánsak lehetnek, és azok megválaszolására jogalkotásra volna szükség.

Az első kutatási kérdésem szerint Magyarország jogtörténetében először törvényes örökös az önkormányzat, ami a vizsgálat alapján beigazolni látszódik. Az áttekintésen keresztül, ugyan volt példa arra, hogy a közjoghoz szorosabban kapcsolódó jogi személy örököljön, de ez nem mindig törvényes öröklést jelentett, hanem végrendelkezésen alapuló öröklést.

A második állítás szintén beigazolódni látszódik, ugyanis maga az MNV Zrt. jár el a legtöbb öröklési jogi kérdésben, de az örökléssel összefüggésben más jogi személy is zrt. volt.

Felhasznált irodalom

1. Kasuba Róbert: Az önkormányzat mint (szükségszerű) törvényes örökös öröklésének néhány kérdése egyes európai országokkal összevetésben. *Családi Jog* 2024/2. 32-38.

⁹⁸ <https://index.hu/belfold/2023/07/03/orokles-onkormanyzat-allam-magyar-oroszagos-kozjegyzoi-kamara-hagyatek-elettarsak/>